

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Sandra Laurikaitienė

PAAUGLIŲ PERCEPCIJOS TĖVŲ ELGESIO KONTEKSTE

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – doc. dr. Gražina Morozova

Šiauliai 2005

Darbo anotacija

Paauglystė – tai laikas, kai jauni žmonės pradeda demonstruoti vis didėjančią nepriklausomybę nuo savo tėvų ir augantį savarankiškumą, norą pasipriešinti aplinkiniams ir atsiskleisti. Šiame etape ypatingi jų ir tėvų tarpusavio santykiai, kupini įtampos, konfliktų, bendravimo nesklandumų.

Tiriant paauglių percepcijas tėvų elgesio kontekste, analizuojama, kaip paaugliai suvokia tėvų elgesio būdus. Šiame darbe nagrinėjami klausimai aktualūs ne tik pedagogams (socialiniams pedagogams), psichologams, bet ir tėvams. Per elgesio pozicijų prizmę atskleidžiami tėvų – paauglių tarpusavio santykių ypatumai: autonomiškumas – kontrolė, priešiškas ir pozityvus interesas, nenuoseklumas. Plačiau aptariamos paauglių autonomijos ir kontrolės, tėvų priešiško, pozityvaus intereso ir nenuoseklumo sampratos ir elgesio būdai įvairiais aspektais.

Šioje perspektyvoje apibūdinamos paauglių percepcijos, tarpusavio santykių faktorių statistinis patikimumas ir koreliacija, priklausomybė nuo demografinių rodiklių.

Tyrimo dalyvavo 508 – ių paauglių (Šiaulių miesto mokyklų mokinių), gyvenančių pilnose šeimose ir besimokančių septintose bei devintose klasėse, anketos apie tėvą ir motiną. Gauti duomenys parodė, kad tėvų ir paauglių tarpusavio santykiuose autonomija, pozityvus interesas labiau išreikšti nei kontrolė ar priešiškas. Didesnė kontrolė sąlygoja mažesnį nenuoseklumą tarpusavio sąveikoje, kuris, respondentų požiūriu, daugiau būdingas motinoms nei tėvams. Respondentų lyties atžvilgiu išryškėjo pozityvaus intereso dominavimas berniukų percepcijose ir priešiško – mergaičių. Diferencijuojant paauglius pagal jų amžių, galima teigti, kad septintų klasių mergaičių požiūris į autonomiją tėvų elgesio kontekste yra labiausiai išreikštas.

Tyrimo duomenys atskleidė vyraujančias teigiamas paauglių percepcijas (pozityvus interesas, autonomija) tėvų elgesio kontekste ir mažiau išreikštas neigiamas (nenuoseklumas, priešiškas). Kita vertus, tokie faktoriai kaip pozityvus interesas ir priešiškas, autonomija ir kontrolė percepcijose labiau išreikšti motinų atžvilgiu nei tėvų. O nenuoseklumas, respondentų nuomone, labiau būdingas tėvams.

Kokios tėvų percepcijos analizuojamų faktorių atžvilgiu, kaip jos koreliuoja su paauglių percepcijomis? Kaip tarpusavio santykių faktoriai sąlygoja paauglių ir tėvų tarpusavio santykius, paauglių identiteto formavimąsi? Tai klausimai, į kuriuos būtų galima ieškoti atsakymų tolesniuose mokslo darbuose.

Turinys

Įvadas	4
I. TĖVŲ IR PAAUGLIŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ YPATUMAI: TEORINĖ	
APŽVALGA.....	7
1.1. Autonomija – vienas iš pagrindinių tėvų ir paauglių santykių aspektų.....	8
1.2. Kontrolė – tėvų „valdžios“ rodiklis.....	10
1.3. Nenuoseklumas kaip neigiamas tėvų elgesio bruožas.....	13
1.4. Pozityvus interesas	14
1.5. Priešiškumas – neigiamas interakcijos faktorius	16
1.6. Autonomija, kontrolė, nuoseklumas ir pozityvus interesas – teigiamų tėvų ir paauglių santykių prielaida.....	17
II. PAAUGLIŲ PERCEPCIJŲ TĖVŲ ELGESIO KONTEKSTE TYRIMAS.....	19
2.1. Teorinis tyrimo instrumento pagrindimas	19
2.3. Tyrimo imtis.....	21
2.4. Tyrimo rezultatai.....	22
2.4.1. Autonomijos ir kontrolės percepcijos.....	22
2.4.2. Nenuoseklumo percepcijos tarpusavio santykiuose	28
2.4.3. Priešiškumo ir pozityvaus intereso ypatumai tarpusavio santykiuose	30
2.4.4. Faktorių, apibūdinančių tarpusavio santykius, sąveika	35
Išvados	40
Literatūra	42
Summary	46
Priedai	49
Priedas nr. 1. Anketa „Aš ir tėtis“	50
Priedas nr. 2. Anketa „Aš ir mama“	53

Ivadas

Socialinis, mokslinis tyrimo aktualumas

Paauglystė – pereinamasis laikotarpis, kupinas pokyčių, psichinių lūžių bei prieštaravimų. Tai vienas iš sudėtingiausių socializacijos etapų. Sparti paauglio fizinė, psichinė raida skatina jį ištrūkti iš suaugusiųjų įtakos, tačiau šeima išlieka svarbia mikroaplinka, kurioje asmuo vystosi bei įsijungia į visuomenės gyvenimą. Supratimo, paramos paieškos šeimoje dažnai neatitinka paauglių lūkesčių. 15 – 18 % paauglių, besikreipiančių į psichologinę konsultaciją, sunkumai susiję su jų ir tėvų tarpusavio sąveikos nesklaidumais, ypačiais tarpusavio santykiais (Navaitis, 2001). Formuojantis paauglio identitetui, jis jaučiasi suaugusiu ir nori būti nepriklausomas bei savarankiškas, o tėvai nevisada linkę tai pripažinti. Iš suaugusiųjų tenka išgirsti, kad pakito paauglių elgesys, jų pažiūros, santykiai su aplinkiniais. O paaugliai skundžiasi, jog tėvai jų nesupranta, yra priešiška nusiteikę, riboja laisves, nesuteikia pakankamai savarankiškumo ir atsakomybės, sprendžiant klausimus bei priimant sprendimus, pernelyg kontroliuoja.

Kintantis paauglių požiūris į santykius su tėvais, kritiškesnis suaugusiojo žodžių ir poelgių vertinimas, skatina pažvelgti į paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykius, išskiriant, kaip paaugliai suvokia tėvų elgesio būdus, nusistovėjusias elgesio pozicijas. Kitaip tariant, kokios paauglių percepcijos tėvų elgesio kontekste.

Tėvų ir paauglių santykių, tarpusavio bendravimo keblumų, tėvų elgesio suvokimo vaikų, paauglių akimis gvildenimas užsienio literatūroje atspindi temos aktualumą pasaulyje. Akcentuojama paauglių percepcijų svarba tėvų elgesio kontekste, tiriant paauglių psichosocialinę raidą bei jų savijautą šeimoje (Schaefer, 1977; Schwarz, Barton-Henry, Pruzinsky, 1989; Jones, Forehand, Beach, 2000; Domitrovich, 2001; Marshe, 2002). Pasaulyje tiriamos bei analizuojamos paauglių ir jų tėvų percepcijos tėvų elgesio (autonomiškumo – kontrolės, pozityvaus nusiteikimo, teigiamų lūkesčių – priešiško) atžvilgiu (Cross, 1969; S. Schludermann, E. Schludermann, 1971; Paulson, Sputa, 1996; Howell, 2001; Gaylord, Kitzmann, Coleman, 2003) kultūriniam bei socialiniam kontekstui (Emihovich, Fromme, 1998; Vazsonyi, Hibbert, Snider, 2003; Xiong, Detzner, Cleveland, 2004). Taip pat domimasi, kaip paauglių ir tėvų tarpusavio santykių percepcijos siejasi su paauglių auklėjimu (Cottrel et.al, 2003), pilnose ir nepilnose šeimose (Teleki, Powell, Dodder, 1982), koks paauglių tapatumo, identiteto raidos ryšys su jų percepcijomis, sąlygotomis tėvų elgesio būdų (Sartor, 1999 ir kt.).

Lietuvoje tėvų ir paauglių tarpusavio santykiai daugiau gvildinami šiais aspektais: paauglių auklėjimo sunkumai, auklėjimo stilių įtaka paauglių asocialaus elgesio formavimuisi (Aramavičiūtė, 1978; Valickas, 1997), pabrėžiant tinkamo auklėjimo svarbą asmens prosocialaus

identifikavimosi procese (Bikulčius, 1996; Bajoriūnas, 1997; Kuzmickas, 2001). Tuo tarpu paauglių percepcijos tėvų elgesio su jais kontekste tyrinėjamos daug mažiau. Gudžinskienė ir Laucevičienė (2001) atskleidė paauglių emocinės savijautos šeimoje bei paauglių požiūrio į tėvus ryšį. Želvys (1994) nagrinėjo tėvų autonomijos ir kontrolės raišką tėvų – paauglių tarpusavio santykiuose. Daugiau mokslinių darbų, atskleidžiančių paauglių percepcijas tėvų elgesio kontekste minėtu atžvilgiu, mūsų šalyje neteko aptikti.

Šioje plotmėje pagrįstai kyla šie probleminiai klausimai:

- Kokiomis ypatybėmis pasižymi paauglių percepcijos, sąlygotos tėvų elgesio?
- Kaip paauglių percepcijos priklauso nuo jų demografinių rodiklių?

Objektas

Paauglių percepcijos tėvų elgesio kontekste.

Hipotezės

- Skiriasi paauglių percepcijos abiejų tėvų atžvilgiu.
- Skiriasi paauglių percepcijos jų lyties aspektu.
- Skiriasi paauglių percepcijos jų amžiaus atžvilgiu.

Tikslas

Atskleisti paauglių percepcijų, sąlygotų tėvų elgesio, ypatumus.

Uždaviniai

1. Pateikti tėvų ir paauglių tarpusavio santykių ypatumus nagrinėjančios mokslinės literatūros teorinę apžvalgą.
2. Parengti tyrimo dizainą ir atlikti paauglių percepcijų tyrimą.
3. Atskleisti paauglių percepcijas, susijusias su tėvų elgesiu (lyginant respondentų amžių, lytį bei požiūrį į abu tėvus atskirai).

Tyrimo metodai

Mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, gautų rezultatų analizė, remiantis statistiniais skaičiavimais, atliktais su MS Excel programa.

Tyrimo imtis

2005 metais atliktame tyrime dalyvauja 508 – ių Šiaulių miesto septintų ir devintų klasių mokinių, gyvenančių pilnose šeimose, anketos.

Mokslinis, praktinis tyrimo reikšmingumas

Atlikus tyrimą, bus sužinota, kokios paauglių percepcijos tėvų elgesio kontekste. Taip pat kokie demografiniai kintamieji (amžius, lytis) turi įtakos paauglių percepcijoms.

Gauti tyrimo rezultatai suteiks informacijos apie autonomijos ir kontrolės, priešiško ir pozityvaus intereso, nenuoseklumo tėvų – paauglių tarpusavio santykiuose raišką. Taip pat

parodys, kaip paaugliai suvokia šiuos faktorius, pasireiškiančius jų pačių ir tėvų interakcijoje.

Šie duomenys bus naudingi tėvams, socialiniams pedagogams ir kitiems pedagogams, psichologams, etikams, analizuojant tėvų – paauglių tarpusavio santykių ypatumus ir sprendžiant paauglių problemas.

Darbo struktūra

Mokslinį darbą sudaro: anotacija, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (54 šaltiniai: lietuvių, rusų ir anglų kalbomis bei prieiga per internetą), santrauka (anglų kalba), priedai.

Darbą iliustruoja 11 paveikslėlių ir 10 lentelių.

Prieduose pateikiami anketų apie tėvą ir motiną pavyzdžiai.

Darbo apimtis 48 puslapiai.

Pagrindinės sąvokos

Percepcijos, autonomija, pozityvus interesas, kontrolė.

Percepcija – tai „psichinis procesas – daikto, situacijos ar įvykio visumos atspindėjimas sąmonėje dėl fizinių dirgiklių tiesioginio dirginimo. <...> suvokimo procesai yra intencionalūs, kryptingi, jais išskiriamas informacinis situacijos turinys; pagal jį subjektas gali palyginti suvokiamus objektus su jo atmintyje laikomais ankstesniais tų objektų vaizdais bei aprašais ir juos atpažinti“. (Psichologijos žodynas, 1993, 302).

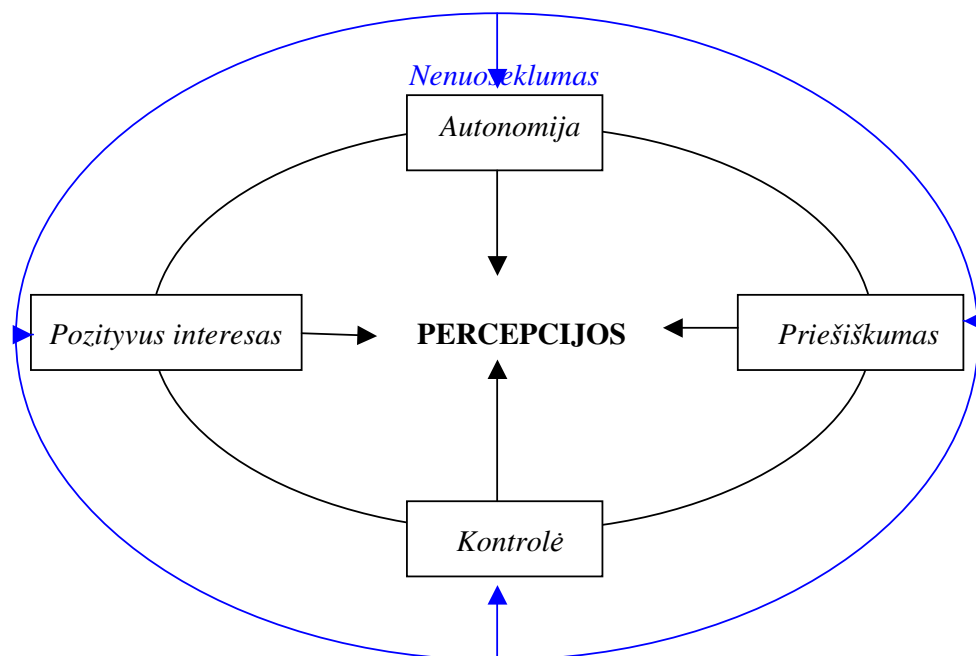
Autonomiškumas – yra „viena svarbiausių asmenybės savybių – nepriklausymas nuo išorės aplinkybių, gebėjimas savarankiškai spręsti, remtis savo jausmais, protu, gyvenimo tikslais ir idealais. Reiškiasi laisva valia, elgesio spontaniškumu, kūrybingu polėkiu, sąmoningomis pastangomis išlaikyti ir didinti savo savarankiškumą. Autonomiška asmenybė, remdamasi savo sąžine, pati reguliuoja savo elgesį“. (Psichologijos žodynas, 1993, 39).

Pozityvus interesas – palankus, teigiamas „susidomėjimas kuo nors, noras tai pažinti“ (Psichologijos žodynas, 1993, 121).

Kontrolė – „ko nors tikrinimas, reguliavimas, priežiūra“. Kontroluoti reiškia „tikrinti, lemti kieno nors veiksmus“ (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001, 399).

I. TĖVŲ IR PAAUGLIŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ YPATUMAI: TEORINĖ APŽVALGA

Paauglio raidos šuoliškumas tėvams sukelia nemažai sunkumų. Gerai nepažinodami savo vaiko, tėvai patiria bendravimo, tarpusavio sąveikos keblumą. Paauglio siekis tapti savarankišku, nepriklausomu ir nekontroliuojamu atsispindi jo santykiuose su tėvais. Jis retai vadovaujasi suaugusiųjų nuomone ar patarimais, nepriima vyresniųjų patirties, išreikšdamas savo tapatumą. Iš vienos pusės, paauglys stengiasi būti kuo savarankiškesnis, jausti kuo daugiau laisvės ir mažiau suvaržymų, tačiau kartu nori, kad juo tėvai domėtusi bei rūpintusi. Tuo tarpu suaugę neteikia didelės reikšmės paauglių pastebėjimams, jų patarimams ar pageidavimams. Kitaip tariant, tiek pozityvūs, tiek negatyvūs santykių faktoriai atitinkamai veikia tėvų – paauglių bendravimą, jų interakciją, paauglių požiūrį į jų ir tėvų tarpusavio sąveiką (1 pav.).

1 pav. Tarpusavio santykių faktoriai, sąlygojantys percepcijas

Šiame kontekste itin svarbus vaidmuo tenka tokių faktorių kaip autonomiškumo, kontrolės, nenuoseklumo, priešiško, pozityvaus intereso, glaudžiai susijusių tarpusavyje, sampratai ir raiškai tėvų santykiuose su paaugliais, turintiems įtakos pastarųjų percepcijoms.

1.1. Autonomija – vienas iš pagrindinių tėvų ir paauglių santykių aspektų

Paauglystė apima jauno žmogaus savarankiškumo, nepriklausomumo bei autonomijos paieškos laikotarpį. Šiame raidos etape berniukai ir mergaitės vis labiau pradeda įrodinėti, vis dažniau demonstruoti savo didesnę nepriklausomybę nuo tėvų (Swerdlow-Freed, 2002). Besivystantis individualumo jausmas ateity padės lengviau suvokti save kaip suaugusį, todėl autonomija šiuo laikotarpiu itin akcentuojama ir vertinama paauglių. Be to, autonomiškumas yra ne tik tarpusavio santykių faktorius, ryškiausiai atsiskleidžiantis paauglių mąstyme ir elgesyje, bet ir vienas pagrindinių raidos uždavinių paauglystėje, nuo kurio įveikimo kokybės priklausys tolesnis jo pasiruošimas suaugusiojo gyvenimui.

Mokslinėje literatūroje (Beyers, Goossens, Vansant, Moors, 2003) pateikiamos kelios per pastaruosius dešimtmečius susiformavusios autonomiškumo sampratos:

- autonomija kaip atsiskyrimas (separation);
- autonomija kaip atstovavimas (agency).

Autonomija kaip atsiskyrimas suvokiama kaip paauglių atsiskyrimas nuo tėvų. Ši koncepcija pabrėžia tarpasmeninę paauglių ir tėvų distanciją, tačiau toks atitrūkimas yra tik tariamas. Anot Ellis (2002), padidėjusi distancija tarp tėvų ir paauglių yra paauglystės krizės išraiška. Be to, atsiskyrimas yra pakankamai įtemptas, kadangi atsisakoma stabilaus ir sau artimo gyvenimo ir pereinama prie naujo savivaizdžio kūrimo. Kita vertus, tokia autonomijos forma labiau būdinga paaugliams vaikinams nei merginoms (Steinberg, cit. Long, 1998), nes nuo pat mažumės berniukai mokomi atsiskirti nuo tėvų, o mergaitėms, atvirkščiai, vis skiepijamas prieraišumas.

Kitu atveju autonomija suvokiama kaip savęs paties atstovavimas, savarankiškumas. Toks savarankiškumas atskleidžiamas nekonformistiškumo, pasipriešinimo tėvų įtikinėjimams, pasiūlymams, patarimams kontekste, bet išreiškiant savo nuomonę, priimant savo sprendimus. Kitaip tariant, vertinami savi tikslai, jų siekimo priemonės, gretinant kitų žmonių patarimus ir nuomones su savo asmenybės vertybių sistema bei priimant, kas atitinka tą sistemą. Toks paauglių siekis tapti nepriklausomu ir savarankišku neužgožia jų ir tėvų savitarpio bendravimo svarbos. Mokslinių tyrimų (Beyers et al., 2003) rezultatai įrodė, kad paaugliams jų ir tėvų tarpusavio ryšys (autonomija kaip atstovavimas) išlieka pakankamai svarbus (Geary, 1998), pabrėžiant paauglių autonomiškumo ir pozityvios jų interakcijos su tėvais koreliaciją.

Literatūroje (Aramavičiūtė, 1978; Bajoriūnas, 1997) išskiriami elgesio būdai, pateikiamos tėvų pozicijos, turinčios įtakos paauglių autonomiškumo, savarankiškumo

percepcijų formavimuisi:

- „protingos“ laisvės suteikimo pozicija;
- neribotos laisvės pozicija.

Šeimose, kuriose tėvai vadovaujasi „protingos“ laisvės suteikimo paaugliams pozicija, paauglys gali laisvai ir aktyviai reikšti savo iniciatyvą. Nuo pat mažumės jam augant tėvai suteikia vis daugiau laisvės ir savarankiškumo, tačiau išlieka atsargūs ir objektyvūs (Aramavičiūtė, 1978). Tėvai, suteikiantys savo dukroms ir sūnums laisvės tiek, kiek pageidauja paaugliai, leidžiantys pastariesiems patiems priimti sprendimus dėl savo elgesio, kitaip tariant, leidžia jiems elgtis, kaip patys paaugliai nori, tačiau kartu išlieka kontroliuojantys atitinkamame lygmenyje. Paaugliai gali kurti savo socialinį tinklą, ugdyti savarankiškumą bei atsakomybę už savo sprendimus ir poelgius (Beyers, Goossens, 1999). Ši tėvų pozicija suteikia paaugliui normalios psichinės būklės raidą, apsaugodama jį nuo liguisto baiminimosi, kurį sukeltų nuolatiniai tėvų draudimai bei perspėjimai.

Kita vertus, atitinkamus pamatus autonomijos raidai padeda jautrūs, tačiau nereiklūs tėvai. Jie yra atlaidūs, švelnūs, supratingi, nekontroliuoja paauglio elgesio, leidžia jam pačiam spręsti. Tačiau šie paaugliai nepripažįsta nustatytų taisyklių bei standartų, sunkiai kontroliuoja savo impulsus (Goodman, Gurian, 1999). Tokių tėvų dukros ir sūnūs dažniausiai socializuojasi pavėluotai ir sunkiai atsikrato įprasto egocentrizmo.

Tėvai, neturintys auklėjimo (tinkamo elgesio su vaikais) struktūros, nedalyvauja paauglio socializacijos procese. Nepriežiūra, nesirūpinimas, hipogloba, pozityvaus intereso paauglio atžvilgiu nebuvimas formuoja pastarojo abejingumą tėvų mąstymui ir elgesiu (Hardin, 2003), kuris reiškiasi šiurkštumu, nejautrumu, pareigos, atsakomybės bei sąžinės stoka.

Priešinga pozicija anksčiau minėtai yra per didelės globos (hiperglobos) pozicija. Per didelės laisvės paaugliui suteikimas, nuolatinė jo priežiūra, globa, slopina bet kokią paauglio savarankiškumo, iniciatyvumo raišką, didinant jo priklausomybę nuo tėvų, kišantis į jo reikalus, lepinant jį arba ribojant jo gyvenimą.

Minėtos tėvų elgesio pozicijos vienaip ar kitaip, daugiau ar mažiau atskleidžiamos paauglių percepcijose. Tačiau išlieka svarbiausias bundančio brandos jausmo veikiamo paauglio siekis – išvengti jį varžančios globos ir santykius su tėvais pertvarkyti lygybės principu (Geary, 1998). Paauglys nori demonstruoti, rodyti savo nepriklausomybę nuo tėvų ir priiminėti savo sprendimus. Nepasiduodamas suaugusiųjų priežiūrai, ignoruodamas tėvų paramą, pamokymus pereinamajame laikotarpyje, paauglys siekia (Miškinis, 1993):

- elgesio autonomijos;
- emocijų autonomijos;
- vertybių autonomijos.

Elgesio autonomijos siekiantys paaugliai nori savarankiškai spręsti jiems svarbius klausimus, nori nebūti kontroliuojami ir patys planuoti savo dienotvarkę, neprašydami leidimo išeiti kada nori ar pan. Tokį savarankiškumo troškimą sąlygoja tėvų elgesio būdas ir esamas atitinkamas autonomijos suteikimo lygis.

Emocinė autonomija siejama su asmens dvasine būseną, psichosocialine adaptacija visuomenėje. Beyers ir Goossens (1999), nagrinėdami paauglių emocinės autonomijos ir tėvų elgesio stilių, nustatė, jog didesnė emocinė atskirtis nuo tėvų asocijuojasi su negatyvesne paauglio adaptacija ir atitinkamais tėvų – paauglių tarpusavio santykiais. Kuo labiau paauglys autonomiškesnis emociniu aspektu, kuo jo asmeniniai potraukiai labiau nepriimtini tėvams, tuo jis labiau atsiskyręs nuo tėvų.

Vertybių autonomija taip pat aktualus savarankiškumo, nepriklausomumo aspektas. Tėvų ir paauglių tarpusavio santykiuose išskylančios nesutarimai neretai siejami su skirtingomis pažiūromis, kitokiomis vertybėmis. Paaugliai, siekdami savo autonomiškumo, vadovaujasi savo vertybių sistema, kuri ne visuomet suprantama tėvams.

Toks paauglių autonomijos siekis interpretuojamas dvejopai:

- kaip maištas prieš tėvus, jų nuolatinį ir visapusišką paauglių kontroliavimą (Beyers, Goossens, 1999);
- kaip stumtelėjimas link savarankiškumo, atsakomybės, mokant juos elgtis kaip suaugusius, labiau įtraukiant į šeimos reikalus, priimant sprendimus (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2004).

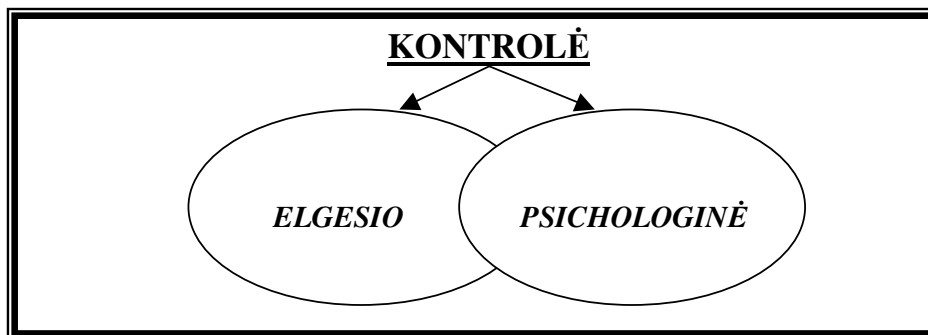
Paauglio atsiskyrimas nuo tėvų ir savo individualumo raiška yra normalus ir būtinas reiškinys asmens raidos etape, tačiau kartais iškyla nesklaidumų. Paauglys, siekdamas individualumo ir nepriklausomumo nuo tėvų, kitaip negu suaugę žmonės suvokdamas autonomiškumą, gali atsisakyti savo tėvų paramos, jos nesuvokdamas. Jam gali atrodyti, jog tėvai jį siekia sulaikyti ir suvaržyti jo laisves. Iš kitos pusės, ne visi tėvai sugeba, o kartais nesupranta ir nenori suteikti paauglių trokštamo savarankiškumo, todėl kontroliuoja savo atžalų veiksmus įvairiais aspektais.

1.2. Kontrolė – tėvų „valdžios“ rodiklis

Kontrolė yra kitas paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykius atspindintis faktorius, turintis įtakos paauglio psichosocialinei adaptacijai bei autonomijai. Kontrolė yra priešingas autonomijos tarpusavio santykių rodiklis, tačiau ne mažiau reikšmingas ir svarbus. Pavyzdžiui, bene griežčiausi, reikliausi ir nejautriausi tėvai yra besivadovaujantys autoritarinio elgesio

pozicijomis. Jie reikalauja, kad būtų laikomasi nustatytų taisyklių be jokių paaiškinimų ir kompromisų. Paaugliui paklausus, kodėl jis turi daryti taip, kaip liepta, tėvų atsakymas būna griežtas ir vienareikšmis - „Todėl, kad aš taip sakiau“. Toks griežtumas, nenuolaidumas, šaltas ir bekompromisinis tarpusavio bendravimas sąlygoja atitinkamas paauglių percepcijas (Schwarz, Barton-Henry, Pruzinsky, 1989). Paauglys tokioje šeimoje nedalyvauja sprendimų priėmimo ir puikiai žino savo teises bei pareigas, suvokia, kas leidžiama ir draudžiama. Paskatinimai bei bausmės taikomos nenuosekliai, nors labiau akcentuojamas netinkamas elgesys. Autoritarinių pozicijų dominavimas tarpusavio santykiuose riboja paauglio savarankiškumą bei iniciatyvumą (Paulson, Sputa, 1996). Paaugliai auklėti vadovaujantis diktato principu yra žemos savigarbos, konfrontuojantys, linkę maištauti, priešišškai nusiteikę ir agresyvūs (Shifflet, 1999; Niolon, 2000).

Literatūroje (Soucy, Larose, 2000) pateikiamos kelios kontrolės formos (2 pav.).

2. pav. Kontrolės formos

Elgesio kontrolė atskleidžia tėvų domėjimąsi dukters ar sūnaus veikla, jo draugais ir vadovavimą paauglio elgesiui, jį prižiūrint. Šia kontrolės forma besivadovaujantys tėvai pabrėžia, kad visuomenėje egzistuoja atitinkamos normos bei taisyklės, kurių privalu laikytis, norint tapti socialiu visuomenės nariu.

Tuo metu psichologinė kontrolė apima tėvų intervenciją į paauglių psichologinę bei emocinę raidą (Barber, cit. Soucy, Larose, 1999), pasireiškiančią elgesyje. Moksliniai tyrimai (Soucy, Larose, 1999) parodė psichologinės kontrolės sąsajas su asmens vidinėmis problemomis bei priklausomybe nuo kitų veiksmų, o elgesio kontrolės nebuvimas įkūnija konkrečias „išorines“ (externalized) problemas.

Žinoma, minėtos kontrolės formos glaudžiai siejasi tarpusavyje. Kontrolė paprastai yra siejama su griežtumu. Priklausomai nuo tėvų elgesio būdo su paaugliais vieni tėvai griežtesni, kategoriškesni, kiti – švelnesni. Pastarieji ne taip kategoriškai vertina netinkamus savo atžalos poelgius, netaiko itin griežtų bausmių už nusižengimus, nereikalauja konkrečių atsiskaitymų (kur

paauglys buvo, su kuo, ką veikė ir pan.). Kitaip tariant, jiems nebūdingas nuolatinis savo vaikų „stebėjimas“ bei kontrolė.

Dažnai, paauglių nuomone, jiems keliami reikalavimai yra gerokai didesni nei jiems atrodo turėtų būti. Dalis tėvų, kurie siekia paauglio tobulumo, neadekvačiai vertindami jo galimybes, ambicingai stengiasi išauklėti paauglį idealiu, tobulu žmogumi, neatsižvelgiant į realius jo gabumus, amžių, subrendimo lygį, individualias asmenybės savybes. Paaugliui nesuteikiama arba ribojama veikimo laisvė, jo aktyvumas, nors reikalaujama kuo puikesnių rezultatų. Tokie paaugliai dažnai patiria frustraciją, kitaip tariant, juos slegia pyktis, vidinė įtampa, kaltė, nusivylimas, jiems stinga pasitikėjimo savo jėgomis, net patiria grėsmę. Tokių tėvų vaikas tampa nervingu, dirgliu arba per daug prislopintu, jaučiasi „nevykėliu“ (Bajoriūnas, 1997). Vidiniai konfliktai, tėvų prieštaravimai trukdo asmens reikšmingos veiklos raiškai, tampa kliūtimis, siekiant savo tikslų.

Šiai tėvų kategorijai, t. y. keliančiai per didelius reikalavimus paaugliui, galima priskirti per daug saugojančio elgesio tėvų poziciją. Jai būdingas pernelyg glaudus tėvų ir paauglių bendravimas, perdėtas rūpinimasis. Tokie tėvai nuolat susirūpinę, kad paauglio nekamuotų jokie sunkumai, kasdieniniai rūpesčiai. Paaugliui skiriama per daug dėmesio, stengiamasi suteikti jam kuo daugiau malonumų, patogumų, neleidžiant jam savarankiškai spręsti, veikti. Tačiau atsirandanti nauja paauglio gyvenimo pozicija prieštarauja kasdienei globai, todėl kyla protestas ir konfliktai (Navaitis, 2001). Be to, minėtas tėvų elgesys su jaunuoju suaugusiuoju suteikia sunkumų, ugdant pastarojo savarankiškumo jausmą, nepalankiai veikia jo socializacijos procesą. Pasak Ziemskos (cit. Bajoriūnas, 1997), šie asmenys ilgai išlieka priklausomi nuo tėvų, esti egoistai, maištingi, o į tėvus žvelgia abejingai, gal net su panieka.

Tačiau pavyzdinis ir turintis daugiausiai teigiamos įtakos paauglių percepcijoms yra autoritetingas tėvų elgesio būdas. Šiems tėvams būdingas ir reiklumas, ir jautrumas, tarp kurių išlaikoma pusiausvyra. Santykiai su paaugliais šilti, tėvų lūkesčiai jų atžvilgiu yra aiškūs. Tokie tėvai yra griežti, bet lankstūs ir ne varžo dukrų, sūnų teisių bei norų. Suderinami keli aspektai: paauglių kontrolė ir tėvų autoritetas. Tėvai labiau „paremia“, palaiko, o ne baudžia – akcentuojamas teigiamas elgesys. Jie gerbia ir pripažįsta paauglių nepriklausomybę, sprendimus, tačiau išlaiko aukštesnę poziciją jų atžvilgiu ir reikalauja elgtis pakankamai brandžiai. Komunikacija tokiose šeimose apibūdinama abipusės pagarbos ir galimybių reikšti laisvai savo mintis bei jausmus kontekste (Sartor, 1999). Stipri tėvų kontrolė ir paauglio autonomijos, nepriklausomybės pripažinimas bei skatinimas – autoritetingo tėvų elgesio bruožas (Žukauskienė, 1998). Paaugliai, augę tokioje aplinkoje, pasižymi altruizmu, didesne socialine kompetencija nei kiti vaikai, auklėjami kitokiais būdais (Goodman, Gurian, 1999), jiems būdinga aukšta savigarba, pasitikėjimas savimi, savikontrolė, jie diferencijuoja tinkamus ir netinkamus

sprendimus (Hardin, 2003), yra draugiški ir moka bendrauti su kitais žmonėmis.

Kontrolė – labai svarbus paauglių ir tėvų tarpusavio santykius reguliuojantis faktorius, galintis turėti ir teigiamos ir neigiamos įtakos paauglių elgesiui bei požiūriui į tėvus, santykių su jais supratimui bei vertinimui. Svarbiausia, kad tėvų vadovavimas būtų kuo brandesnis ir kurtų palankias sąlygas tėvų – paauglių tarpusavio bendravimui.

1.3. Nenuoseklumas kaip neigiamas tėvų elgesio bruožas

Nenuoseklumas gali būti suvokiamas kaip skirtingas abiejų tėvų elgesys su paaugliais tais pačiais klausimais (vienas elgiasi vienaip, o kitas – kitaip), iš kitos pusės, nenuoseklumo samprata gali apimti kitokius tėvo ar motinos poelgius skirtingose situacijose (vienąkart – vienaip, kitąkart – kitaip).

Kartais tėvų elgesys, paauglių kontrolė yra lydimi nenuoseklių, nepastovių, atsitiktinių bei nesuderinamų tėvų veiksmų. Tokie tėvai kartais vadovaujami savo susidaryta taisyklių sistema, kitąkart ne (vienąkart paaugliai baudžiami, kitąkart už tą patį poelgį jiems netaikomos nuobaudos; vienu metu liepia vieną, o paskui ima ir pamiršta arba pakeičia nuomonę dėl ankstesnio nurodymo ar prašymo). Tėvų nuomonės, reikalavimų keitimas, skirtingo lygio nuobaudų taikymas už tą patį poelgį – toks nenuoseklumas, nekonkretumas paauglio atžvilgiu, o kartais ir prieštaravimas išveda paauglį iš pusiausvyros. Paauglys, stengdamasis prisitaikyti prie tėvų, nebežino, kaip elgtis dėl skirtingų reikalavimų (Darling, 2004). Tai gali neigiamai veikti ir pačių paauglių percepcijas tėvų elgesio atžvilgiu.

Bajoriūnas (1997) kalbėdamas apie nenuoseklumą, išskiria nenuoseklų tėvo ir motinos (atskirai) elgesio būdą. Šeimose, nesutariančiose dėl poveikio būdų, už tą patį poelgį paauglys skirtingai baudžiamas arba skatinamas. Todėl abiejų tėvų auklėjamoji pozicija šeimoje paauglio atžvilgiu gali būti skirtinga ir nesutapti. Dėl sudėtingos santykių dinamikos tėvai, nesuderindami savo veiksmų, veikia nenuosekliai, be aiškios krypties (Miškinis, 1993). Mama gali būti tolerantiškesnė, o tėvas griežtesnis (Xiong, Detzner, Cleveland, 2004), tėvui sudraudus, motina užstoja. Šeimoje įsivyravęs skirtingai vertinamas vaiko kontroliavimas sukuria prielaidas nenuosekliai elgesio stiliui formuotis. Jį lydi poveikio sūnui ir dukteriai nepastovumas ir atsitiktinumas. Naudojant atsitiktinius, neteisingus elgesio būdus, prarandamas sūnaus ar dukters pasitikėjimas bei autoritetas. Paauglys jaučiasi vienišas ir nelaimingas, ieško emocinio prieglobsčio kitur. Kartais tampa agresyviu, kartais maskuoja patirtas nuoskaudas.

Abiems tėvams auklėjant savo vaiką sutartinai, derinant elgesio pozicijas, paaugliai auklėjami nuosaikiau, todėl ir jų percepcijos tėvų elgesio kontekste, jų požiūris į tėvus bei

taikomus elgesio būdus, poveikio priemonės palankesnis ir pozityvesnis (Teleki, Powell, Dodder, 1982).

1.4. Pozityvus interesas

Paauglio akceptacija šeimoje, tėvų domėjimasis, rūpinimasis juo, jo veikla, pomėgiais, draugais, dalyvavimas kartu bendroje veikloje – pozityvių tarpusavio santykių prielaida.

Viena iš pagrindinių sėkmingos tėvų – paauglių interakcijos sąlyga yra paauglio akceptacija, t. y. žmogaus priėmimas tokiu, koks jis yra. Ši dimensija siejama su šiluma, jausmais, globa, priežiūra, rūpinimusi, puoselėjimu, parama (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2004), kitaip tariant, meile, kurią gali žmogus justis iš savo tėvų. 89,2% paauglių teigia, kad tėvai juos myli, jais rūpinasi ir priima juos tokius, kokie jie yra, be jokių išlygų (Gudžinskienė, Laucevičienė, 2001). Tėvai, kuriems būdinga ši elgesio pozicija, rūpinasi paaugliu, pasitiki juo, yra jam jautrūs, kantrūs ir supratingi, domisi jo reikalais ir patiki savo planus, dalyvauja kartu su paaugliu bendroje veikloje, saugo jo individualybę, teigiamai apie savo dukrą ar sūnų atsiliepia aplinkiniams. Paaugliui skiriama daug dėmesio, siekiant formuoti jo saugumo jausmą, abipusį pasitikėjimą ir pagarbą (Aramavičiūtė, 1978).

Tėvai, kuriems būdinga bendradarbiavimo pozicija, kaip teigė Ziemskas (cit. Bajoriūnas, 1997), visada (tiek savo iniciatyva, tiek vaikui pageidaujant) pasiryžę dalyvauti paauglio gyvenime, tačiau įkyriai nesikiša į sūnaus ar dukters reikalus. Bendra veikla, geranoriškumas kartu planuoti atostogas ar spręsti šeimos problemas, teigiamai veikia tėvų ir paauglių tarpusavio santykius. Paaugliai jaučiasi suaugę, galėdami išsakyti savo nuomonę, pateikti savo problemų sprendimo būdus, pasiūlymus. O tėvų atidumas pastarojo nuomonei didina paauglio pasitikėjimą savimi, leidžia pasijusti jam labiau subrendusiu ir savarankišku. Paauglys, augdamas tokioje šeimoje, suvokia, kad tėvai yra pirmieji jo pagalbininkai, todėl jo sunkumai įveikiami bendromis jėgomis. Tai ugdo paauglio pasitikėjimą savimi, teigiamai veikia jo savijautą bei savivertę.

Teisių pripažinimo pozicijos esmė – paauglys yra pilnavertis šeimos narys, kurio teisių akiratis plečiasi jam augant. Palaipsniui didėja paauglio reikšmingumas, savarankiškumas. Siekiama, kad paauglio drausmingumas būtų sąmoningas. Tokie tėvai neanalizuoja paauglio poelgių su kitais žmonėmis, nes suvokia, jog tai jam gali sukelti nepasitenkinimą (Bajoriūnas, 1997). Gerbiamos ir ugdomos paauglio individualios savybės, paisoma jo nuomonės, atsižvelgiama į jo interesus, pomėgius bei jausmus.

Tėvai, kuriems būdingas pozityvus interesas paauglių atžvilgiu, būna gerai nusiteikę, stengiasi palaikyti gerą emocinę paauglių savijautą, nuoširdžiai ir atvirai tarpusavyje bendrauja (Swerdlow-Freed, 2002). Tokie tėvai paaugliams šypsosi (dažniau mamos nei tėčiai), stengiasi

pralinksinti, jei sūnus ar duktė blogai nusiteikę, prastos nuotaikos. Tėvai būna tarsi neišsenkantis pozityvumo, teigiamų emocijų šaltinis, turintis įtakos augančiai paauglio nepriklausomybei bei besiformuojančiam savarankiškumui. 78,4% tėvų pripažįsta ir vertina paauglių sugebėjimus, pasiekimus, 83,8% tėvų išklauso savo vaikų mintis ir pasiūlymus, santykiuose su tėvais pripažįstamas jų individualumas (Gudžinskienė, Laucevičienė, 2001). Anot Rohner, Khaleque, Cournoyer (2004), tokie tėvai savo palankumą išreiškia verbaliniais (komplimentas, pagyrimas, gražus pastebėjimas, atidus nuomonės išklausymas, nuoširdūs atsakymai į klausimus ir kt.) ir neverbaliniais būdais (patapšnojimas, pabučiavimas, šypsena, apkabinimas, paglostymas, pamylavimas ir kt.). Tėvai, suvokiantys paauglio poreikius (laisvės, savarankiškumo, individualumo, supratimo siekis), skatina jų augimą bei pasiekimus. Pozityvus interesas sustiprina tėvų – paauglių santykių ryšį (Swerdlow-Freed, 2002). Paaugliui perėmus ir įsisavinus tėvų vertybes, formuojasi ryžtas ir noras tarpusavyje dalintis kita informacija.

Literatūroje (Gray, 2001; <http://hillsboroughfcs.ifas.ufl.edu.pdf>.) pabrėžiama, jog siekiant pozityvių santykių su paaugliais ypač svarbu tėvams:

- nelikti abejingiems paauglio pomėgiams, veiklai, tačiau gerbti jo privatumą ir konfidencialumą;
- tėvai turėtų būti jautrūs ir supratingi paaugliui, sukurti „klausymo klimatą“ bendraujant tarpusavy;
- pabrėžti pozityvius problemų sprendimo būdus, entuziastingai džiaugtis paauglio sėkme, neakcentuojant klaidų, elgesio neigiamų aspektų;
- formuoti paauglio teigiamą savivertę bei pasitikėjimą savimi;
- tėvai turėtų nuolat rodyti savo meilę paaugliams;
- nustatyti aiškias ir nuolatinės taisykles paaugliui, tačiau kartu išlikti jo draugu, patarėju, o ne būti vadovu. Skatinti bendradarbiauti, vengiant įsakinėjimų, pamokslavimų, nereiškiant priešiško ir nepasitenkinimo.

Domėjimasis paauglio darbo bei veiklos rezultatais, efektyvus problemų sprendimas, siekis dalintis sunkumais bei išgyvenimais (džiaugsmu, liūdesiu), pastangos suprasti bei pažinti kito interesus, poreikius, svajones, tinkamų (kupinų pagarbos vienas kitam, supratimo ir savigarbos) bendravimo formų ieškojimas sudaro sąlygas teigiamų paauglių percepcijų tėvų elgesio kontekste formavimuisi (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2004). Tačiau paaugliui, bręstant šeimoje, nepatiriant reikiamo švelnumo, tėvų rūpinimosi ir šilumos, jis gali neįgyti minėtų dorovinių savybių, tapti pasyviu, nepasitikinčiu, net apatišku žmogumi, o tėvų – vaikų tarpusavio santykiai gali tapti disharmoniški.

1.5. Priešiškumas – neigiamas interakcijos faktorius

Nei paaugliams, nei tėvams nėra lengva sklandžiai, be jokių kliūčių ir nesutarimų įveikti paauglystės krizę, dažniausiai susijusią su tėvų – vaikų tarpusavio santykiais ir lydimą įtampos, nepasitenkinimo, tarpusavio prieštaravimų, negatyvių nusistatymų. Pasak Gudžinskienės ir Laucevičienės (2001), 9,9% tėvų dažnai rodo nepasitenkinimą paaugliu, net 34,2% paauglių jaučiasi našta savo tėvams. Vadinasi, priešiškumas yra vienas iš tokių tarpusavio bendravimą apibūdinančių faktorių. Anot Izardo (cit. Navaitis, 2001), priešiškumas yra potraukių, emocijų, vaizdinių ir minčių, kurios susijusios su žalos ar skriaudos darymu kitam, visuma. Tokį elgesį dažnai lydi agresija. Panašiai priešiškumą traktavo ir Kalogerakis (2004). Pasak jo, tai agresyvi laikysena, bendraujant su aplinkiniais. Šiuo atveju gilinamos neigiamos išankstinės nuostatos, kurstančios neapykantą, kitokius neigiamus jausmus žmogui. Priešiškumas apibūdinamas kaip afektas, emocija, turinti neigiamą atspalvį. Jis gali būti išreikštas dvejopai:

- psichinis, emocinis;
- fizinis.

Psichinis tėvų priešiškumas apima nepalankų tėvų požiūrį į savo vaikus, nesidomėjimą paauglio veikla, jo pasiekimais ar nusivylimais, priešiškumas taip pat gali pasireikšti abejingumu, pykčiu, sarkazmu, žiauriu, negeranorišku kritikavimu. Net 7,2% paauglių taip apibūdina tarpusavio santykius su tėvais (Gudžinskienė, Laucevičienė, 2001).

Fiziniam priešiškumui dažniausiai priskiriama agresija, fizinės bausmės, smūgiai (mušimas), stumtelėjimai, žnaibymas, kitaip tariant, fizinio žalojimo veiksmai asmens atžvilgiu.

Paprastai nesąmoningas tėvų priešiškumas paauglio atžvilgiu atsiskleidžia jo barimu, pašaipomis, patyčiomis, priekaištais, nepritarimu, emociniu šaltumu. 11,7% paauglių jaučia tėvų priešiškumą, tėvų šaltumą, todėl nesikreipia į juos paramos, neieško jų supratimo, bijodami priekaištų bei pašaipų (Gudžinskienė, Laucevičienė, 2001). Toks atstūmimas skatina agresyvumą, pasyvumą, formuoja paauglių emocinio nesaugumo jausmą (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2004). Paauglio kritika, pajuokos, gėdinimas, pasak Žukauskienės (1998), tik didina asmens priklausomybę nuo suaugusiojo.

Atstūmimo pozicija, kaip teigė Ziemška (cit. Bajoriūnas, 1997), sąlygojanti netinkamą asmenybės vystymąsi ir negatyvias paauglių percepcijas jų ir tėvų tarpusavio santykių kontekste, yra viena iš daugelio priešiškumą formuojančių faktorių. Tėvai retai bendrauja su paaugliu, vengia būti kartu su juo arba elgiasi šiurkščiai ir pernelyg griežtai. Atstumtas paauglys išgyvena nerimą, netikrumą, įtampą, kartais jis vadinamas emociniu našlaičiu. Išlaikoma atitinkama, kitaip tariant, per didelė distancija tarp paauglio ir tėvų. Pastarieji dažnai nepatenkinti savo dukra ar

sūnumi, jį peikia, kritikuoja, gąsdina, nevertina jo pasiekimų, kai paauglys tuo metu tenori įtikti tėvams, slopindami dorus, pozityvius jausmus, formuodami neigiamą atspalvį turinčias paauglių percepcijas tėvų elgesio kontekste.

Kita priešiško formavimosi tendencijas atspindinti yra vengimo pozicija. Ji gali būti dvejopa: kraštutinė ir rafinuota. Kraštutinio vengimo pozicijai būdinga tai, kad netenkinami paauglio materialiniai poreikiai, nesirūpinama jo gerove. Paauglys paprasčiausiai tėvų ignoruojamas. Rafinuotesnio vengimo elgesio pozicijos atstovai sukuria tokį išpūdį, kad rūpinasi savo atžala: samdo korepetitorius, duoda pinigų išlaidoms, tačiau neskiria jam pakankamai laiko, vengia su juo bendrauti (Bajoriūnas, 1997). Šioms pozicijoms taip pat būdingas tėvų abejingumas, jausmų šaltumas paaugliui, tarpusavio ryšio nebuvimas maskuojamas tariama globa. Tokiems tėvams bendravimas su atžala neteikia jokio malonumo, o neretai tampa tiesiog sunkia pareiga.

Priešiški vaikams tėvai yra nekantrūs, širsta ant paauglių dėl smulkmenų, nuolat skundžiasi jais aplinkiniams, nesidomi ar labai mažai domisi jų poreikiais, norais, gabumais, pasiekimais. Tokie tėvai paprastai užaugina ir priešiškus kitiems, net asocialius vaikus. Nuolat kritikuojami, įžeidinėjami paaugliai įgyja nepasitenkinimo savimi jausmą. (Žukauskienė, 1998). Paaugliai, kurių tėvai yra nejautrūs jų požiūriui, nuomonei, poelgiams, mažiau sugeba suprasti ir atsižvelgti į aplinkinių požiūrį, nuostatas. Priešiško apraiškų nerandama tuose tarpusavio santykiuose, kur interakcijos nariai yra savikritiški, nėra linkę kaltinti kito žmogaus, jam priekaištauti, neapkęsti ar daryti kitokios žalos (Kalogerakis, 2004). Tėvai, suprantantys ir priimančys savo vaikus tokius, kokie jie yra, užaugina juos laimingus bei draugiškus.

Tėvų priešiškus, pasireiškiantis abejingumu, pasyvumu, atstūmimu, užgauliojimu, ignoravimu, nenoras ar nesugebėjimas kurti bei plėtoti palankių, pozityvių tėvų – vaikų tarpusavio santykių sąlygoja ir paauglių priešiškus, pyktį aplinkinių atžvilgiu bei turi atitinkamos įtakos tėvų elgesio būdų suvokimui ir vertinimui.

1.6. Autonomija, kontrolė, nuoseklumas ir pozityvus interesas – teigiamų tėvų ir paauglių santykių prielaida

Tėvų ir paauglių tarpusavio santykių pobūdis, tėvų elgesio stilius sąlygoja paauglio asmenybės raidos ypatumus, jo santykius su aplinkiniais, atitinkamą požiūrį į tėvus bei jų pasirinktą elgesio su jais būdą. Kiekvienas tėvų elgesio stilius, būdas paauglių atžvilgiu, jų atitinkama elgesio pozicija (autonomija, kontrolės nuoseklumas bei adekvatumas, pozityvaus intereso egzistavimas tarpusavio santykiuose) gali būti kitaip paauglių suvokiama ir turi

savotišką atspindį tolesniam žmogaus gyvenimui.

Tėvų atsidavimas, bendraujant su atžala, pastangos kartu praleisti kuo daugiau laiko ar padėti susidūrus su sunkumais, formuoja pasitikėjimą aplinkiniais, teigiamą požiūrį į tėvus. Šiandien daugelis žmonių klysta manydami, jog vaikams, paaugliams suteikiama pernelyg didelė laisvė. Nors yra dalis tiesos, tačiau atimti laisvę – ne išeitis. Svarbu stiprinti tėvų ir paauglių ryšį, vadovaujantis pozityvaus auklėjimo metodais. Tokios savybės kaip palankumas, parama, rūpestis bei meilė formuoja paauglio teigiamą savivertę, savarankiškumą bei teikia pozityvių emocijų. Kai tuo tarpu fizinės bausmės, nepagrįstas griežtumas, pernelyg didžiulis reiklumas ir kontrolė paaugliui skatina jo agresyvumą, priešišumą, nepasitikėjimą savimi bei aplinkiniais, moko netinkamų elgesio būdų, siekiant savo tikslų (Bikulčius, 1996).

Pereinamuju paauglio laikotarpiu nuo vaikiškos priklausomybės link suaugusiojo savarankiškumo bei autonomijos, nuo tėvų autoriteto ir kontrolės pereinama prie individualios asmens autonomijos ir savikontrolės. Nuoširdus tėvų ir paauglių tarpusavio bendravimas, pasitikėjimas vienu kitais, pozityvios nuostatos ir lūkesčiai, atsiskleidžiantys paauglių percepcijose, yra tarsi teigiamos tėvų – paauglių interakcijos garantas.

II. PAAUGLIŲ PERCEPCIJŲ TĖVŲ ELGESIO KONTEKSTE TYRIMAS

2.1. Teorinis tyrimo instrumento pagrindimas

Apklausa – viena iš populiariausių duomenų rinkimo technikų. Apklauskos būdu tiriamos visuomenės nuomonės, požiūriai, nuostatos, percepcijos, vertybės, poreikiai it kt. Anketomis (apklauskos metodas) atskleidžiamos rūpimos socialinių bei pedagoginių reiškinių tendencijos. Vienu metu gali būti apklausta daug žmonių ir lengvai surinkta daug duomenų, tai ypač svarbu socialiniams reiškiniams apibūdinti (Kardelis, 2002).

Anketinės apklauskos gali būti: žodinės ir raštiškos, vienkartinės ir daugkartinės, ištisinės ir atrankinės, akivaizdžios ir neakivaizdinės, standartinės ir nestandartinės, individualios ir grupinės. Anketa – tai klausimų, jungiančių tyrėjo siekį ištirti socialinį reiškinį ar procesą, visuma (Merkys, 1999).

Anketos sudarytos iš kelių dalių: įvadinės, demografinių duomenų ir pagrindinės. Įvadinėje dalyje respondantai supažindinami su tyrimo tikslu, apibrėžiama respondentų kategorija, pateikiama anketos pildymo instrukcija. Demografinių duomenų dalis apima informaciją apie respondentų amžių, lytį. Pagrindinė dalis atspindi su tyrimo turiniu susijusių duomenų klausimus.

Anketoje gali būti naudojami atviro, uždaro ir pusiau uždaro tipo klausimai (Tidikis, 2003). Jei nepateikta apibrėžtų atsakymo variantų ir paliekama vietos savarankiškam atsakymui, tai bus atviro tipo klausimas. Uždaro tipo klausimams būdingi apibrėžti atsakymo variantai, kur tereikia išsirinkti priimtinausią atsakymą iš pateiktų galimų variantų. Pusiau uždaro tipo klausimo atsakymuose pateikiami uždaro tipo atsakymo variantai ir paliekama vietos kitiems galimiems atsakymų variantams ar papildymams pateikti. Anketa, sudarytą iš uždaro tipo klausimų, lengviau apdoroti, tačiau ji ribota atsakymų turiniu. Tuo tarpu atsakymus į atviro tipo klausimus apdoroti sudėtingiau, bet respondentams suteikiama galimybė savarankiškai formuluoti atsakymus.

Formuluojant klausimus, būtina atsižvelgti į respondentų auditoriją. Svarbus apklauskos kokybinis rodiklis – anketų grįžtamumo tvarka, t. y. koks procentas anketų grįžo po pildymo. Kitas rodiklis – anketų užpildymo išbaigtumo laipsnis. Siekiant patikrinti atsakymų į klausimus patikimumą, įkomponuojami kontroliniai klausimai. Užpildytos anketos, kuriuose gausu prieštaravimų, yra nepatikimos (Tidikis, 2003).

2.2. Tyrimo TENAP metodika

Tyrimo anketos tikslas: atskleisti, kaip paaugliai suvokia tėvų nusistovėjusias auklėjimo nuostatas bei poveikio metodus jų pačių atžvilgiu.

Pirminį anketos variantą sudarė Schaefer (1965) ir pavadino vaikų atsiliepimų apie tėvų elgesį anketa (Children's report of parental behavior inventory, CRPBI) (<http://www.psychlist.net/slovar/5a69.html>). Tuomet anketą sudarė 26 skalės po 10 klausimų. Po E. Schludermann ir S. Schludermann 1970 metais atliktų tyrimų, remiantis šia anketa, skalių skaičius sumažėjo iki aštuoniolikos – liko 192 klausimai. Diagnozuojami parametrai aprašomi trimis faktoriais:

- priėmimas – atstūmimas;
- psichologinė kontrolė – psichologinė autonomija;
- griežtas auklėjimo stilius – liberalus auklėjimo stilius.

Užsienio šalyse moksliniams tėvų elgesio percepcijų tyrimams naudojama modifikuota S. Schludermann ir E. Schludermann CRPBI anketa, sudaryta iš 108 klausimų (<http://www.psychlist.net/slovar/5a69.html>), arba naujesnis šių mokslininkų patobulintas variantas, sudarytas iš 30 klausimų. Pastarajame anketos variante išskiriami tokie faktoriai:

- teigiami santykiai – priešiškus;
- kontrolė – autonomija;
- auklėjamojo poveikio nuoseklumas – nenuoseklumas.

Mokslo pasaulyje žinomas dar vienas anketos variantas pavadintas tėvų elgesio ir nuostatų anketa jaunimui (oprosnik roditielskovo poviedienija i ustanovok dlia molodioži, MOLOR). Pasak autorių Mateičik ir Ržičan (cit. Charkov, 2003), tai kompaktiškesnė ir informatyvesnė ankstesnės S. Schludermann ir E. Schludermann anketos versija. Anketos MOLOR modelis pritaikytas 13 – 18 metų amžiaus paaugliams.

Paauglių percepcijų tyrime buvo naudojama modifikuota MOLOR anketa, kuri pavadinta tėvų elgesio ir nuostatų anketa paaugliams (TENAP). Ją sudaro 50 klausimų, atspindinčių elgesio būdus su paaugliais (Goloveij, Ribalko, 2002). Kiekvienas klausimas turi po tris uždaro tipo atsakymo variantus: taip, iš dalies, ne. Taip pat anketoje yra du demografinių rodiklių klausimai. Anketoje nagrinėjami šie faktoriai:

- pozityvus interesas;
- priešiškus;
- autonomija;
- kontrolė;

- nenuoseklumas.

Duomenų apdorojimas. Pagal aukščiau pateiktus 5 faktorius klausimai suskirstomi į grupes:

- pozityvus interesas: 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46.
- priešiškus: 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33, 38, 43, 48.
- autonomija: 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34, 39, 44, 49.
- kontrolė: 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32, 37, 42, 47.
- nenuoseklumas: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50.

Kiekvienas klausimo atsakymas įvertintas 1,2,3 balų įverčiais (atitinkamai: ne, iš dalies, taip).

Atlikti statistiniai skaičiavimai: vidurkiai, statistinio patikimumo nustatymas, tikrinant statistines hipotezes, koreliacijos koeficientus.

2.3. Tyrimo imtis

2005 metais apklaustas Šiaulių miesto penkių mokyklų 621 mokinys (1 lentelė).

1 lentelė

Respondentų demografiniai duomenys

Mokyklos pavadinimas	7 klasių mokinių skaičius	9 klasių mokinių skaičius	Iš viso
Beržyno vidurinė mokykla	57	26	83
Gytarių vidurinė mokykla	72	45	117
Salduvės pagrindinė mokykla	65	43	108
Santarvės katalikiškoji pagrindinė mokykla	33	26	59
Šventupio vidurinė mokykla	78	63	141
	305	203	508

Apklausoje dalyvavo 7 ir 9 klasių mokiniai. Nors apklaustas 621 mokinys, tačiau dalyvauja tik 508 respondentų, gyvenančių pilnose šeimose, anketos. Kitų mokinių (113) anketos dėl įvairių priežasčių (paaugliai gyvena nepilnose šeimose (98), nepilnai užpildytos anketos (11)

ar duomenų nepatikimumas dėl visų vienodų atsakymų pasirinkimo (4)) buvo netinkamos duomenų analizei (Tidikis, 2003).

2.4. Tyrimo rezultatai

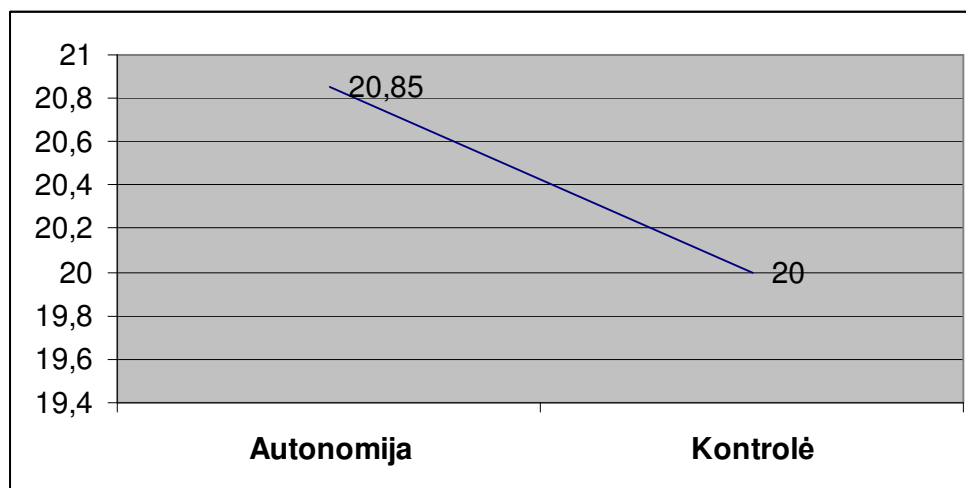
Tėvų ir paauglių santykiai šeimoje, jų tarpusavio bendravimo pobūdis, elgesys sąlygoja paauglių požiūrį į savo tėvus. Šiame kontekste atskleidžiamos paauglių percepcijos tėvų suteikiamos kontrolės – autonomijos paaugliams, esamo pozityvumo – priešiško, nenuoseklumo su paaugliais atžvilgiu.

Gauti duomenys pateikiami keliais aspektais:

- Tėvo ir motinos;
- Respondentų lyties;
- Paauglių amžiaus.

2.4.1. Autonomijos ir kontrolės percepcijos

Autonomija ir kontrolė yra du pagrindiniai bei aktualiausi tėvų – paauglių tarpusavio sąveikos faktoriai. Laisvės priimant sprendimus, savarankiškumo suteikimas paaugliui paprastai siejamas su jo kontrolės laipsniu (mažesniu ar didesniu).

3 pav. Kontrolė ir autonomija (vidurkiai)

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, galima teigti, kad paauglių autonomijos (20,85) ir kontrolės (20) raiškos percepcijose skirtumas yra esminis – autonomija daugiau išreikšta nei kontrolė ($p < 0,001$) (3 pav.).

Labiau pabrėžiamas ir pripažįstamas suteikiamas autonomiškumas, savarankiškumas, siekis būti kuo mažiau priklausomais nuo tėvų, nuo jų taisyklių ir draudimų.

Išsamesnis kontrolės ir autonomijos santykis atskleidžiamas, apibūdinant tėvo bei motinos elgesį atskirai. 2 lentelėje parodoma, jog didesnę autonomiškumo lygį suteikia motinos. Tai byloja apie kitokias nei tėvų jų nuostatas ir požiūrį į auklėjimo sampratą, į tarpusavio santykių su paaugliais pobūdį.

2 lentelė

Autonomijos ir kontrolės percepcijos tėvo ir motinos atžvilgiu (vidurkiai)

	Kontrolė	Autonomija
Tėvas	19,7	20,7
Motina	20,3	21

Mamos dominuoja paauglių kontrolės (20,3) percepcijose. Statistinis skirtumas tarp tėvo ir motinos atžvilgiu išreikštų percepcijų – statistiškai absoliutus ($p < < 0,0001$). Pilnose šeimose gyvenantys paaugliai labiau jaučia mamų intervenciją į jų auklėjimą. Tuo tarpu tėčiai, paauglių nuomone, pasyvesni tarpusavio santykių su vaikais dalyviai, nes percepcijos jų atžvilgiu silpniau išreikštos. Didesnę mamų nei tėčių kontrolę, paauglių nuomone, išreikšta ir E. Schludermann ir S. Schludermann (1971) atliktuose tyrimuose su Kanadoje gyvenančiais paaugliais.

Skirtumas tarp tėvų ir motinų autonomijos percepcijų yra statistiškai nereikšmingas ($p > 0,05$). Tačiau iš esmės abiejų tėvų autonomija, respondentų nuomone, pakankamai (vidutiniškai) išreikšta tarpusavio santykiuose.

Tokia autonomijos išraiška siejama su tėvų nuostatomis, požiūriu į autonomijos bei kontrolės santykį tarpusavio interakcijoje su vaikais (Gaylord, Kitzmann, Coleman, 2003). Tiek tėčių, tiek mamų siekis formuoti paauglių autonomiškumą, savarankiškumą – akivaizdus.

Suteikiama galimybė patiems priimti vis daugiau sprendimų, atsakant už savo poelgius, galimybė dažniau pareikšti savo nuomonę, į kurią bus atsižvelgta, kuri bus įvertinta. Toks savarankiškumo formavimas itin vertinamas paauglystėje ir atspindi vieną iš paauglystės krizės aspektų (savarankiškumo formavimąsi) (Ellis, 2002; Deslandes, Potvin, 1999).

Savarankiškumo bei laisvės faktorius „auga“ su amžiumi. Bręstant, augant atžalai, ji mokoma tapti savarankiškesne daugely sričių (Youniss, Sartor, 2002).

Diferencijuojant paauglių požiūrį kontrolės ir autonomijos aspektais pagal respondentų amžių, pastebimas pakankamai aukštas autonomijos lygis (3 lentelė).

**Septintų ir devintų klasių mokinių kontrolės ir autonomijos percepcijos
tėvų ir motinų atžvilgiu (vidurkiai)**

	Septintokų tėvas	Devintokų tėvas	Septintokų motina	Devintokų motina
Kontrolė	19,5	20,3	20,2	20,8
Autonomija	20,6	20,8	21,1	21

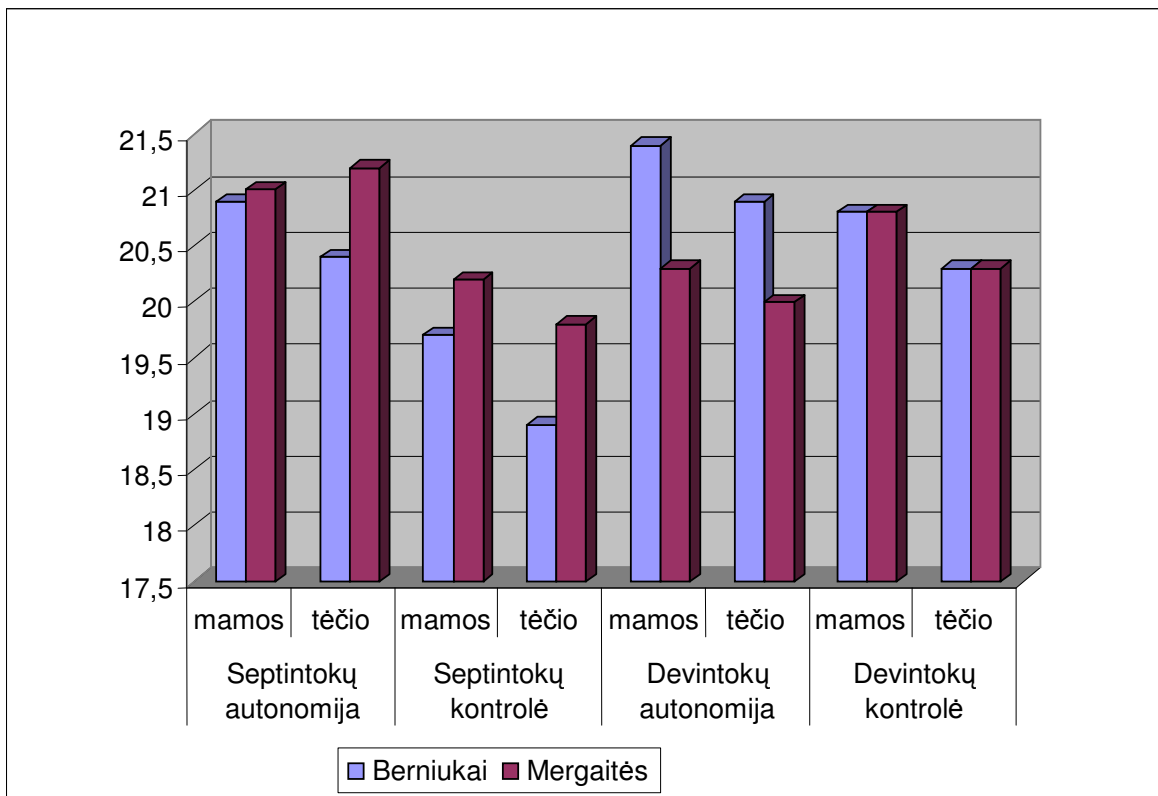
Septintokų ir devintokų tėvai bei motinos, pasak respondentų, kontroliuodami juos, išlaiko atitinkamą autonomiškumo lygį. Jis labai panašus tarp septintokų (20,85) ir devintokų (20,9) ir statistiškai nereikšmingas ($p > 0,05$).

Nors autonomijos percepcijos yra ryškesnės kontrolės atžvilgiu, pastaroji didėja daug sparčiau priklausomai nuo paauglių amžiaus. Kitaip tariant, vyresnių respondentų kontrolės percepcijos didėja lyginant su jaunesnių. Jei septintų klasių tėvai (19,5) paauglių elgesį kontroliuoja mažiau nei devintokų (20,3), tai septintų klasių paauglius motinos (20,2) kontroliuoja taip pat mažiau nei devintų (20,8) ($p < 0,0001$). Nors autonomiškumo percepcijos amžiaus atžvilgiu išlieka pakankamai aukštos, tačiau skirtumai tarp jų statistiškai nėra reikšmingi, kontrolės percepcijų priklausomybė nuo amžiaus ryškesnė.

Tyrimo gauti rezultatai taip pat atskleidė paauglių percepcijų priklausomybę tėvų elgesio kontekste nuo respondentų lyties. Paaiškėja, kad tarp vyresnių paauglių berniukų ir mergaičių autonomijos reikškos statistinis skirtumas yra esminis ($p < 0,01$).

Vyresnių respondentų berniukų kontrolė ir autonomija yra ryškesnė nei mergaičių, tuo tarpu tarp jaunesnių paauglių ryškesnė yra mergaičių kontrolė ir autonomija (4 pav.).

Kaip matome, vyresnių paauglių tėvai (mamos (20,5) ir tėčiai (21,5)) daugiau linkę kontroliuoti sūnus nei dukras, skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Tai pasireiškia reikalavimais laiku grįžti namo, griežtai laikytis nustatytų taisyklių ar nuorodų, mamų ir tėčių noru konkrečiai ir tiksliai žinoti, kur ir kada bus, ką veiks ir pan. Tuomet paaugliai jaučiasi pernelyg kontroliuojami, stebimi, su kokiais bendraamžiais draugauja, su kokiais žmonėmis bendrauja, ir tai kelia jų nepasitenkinimą (Cottrel at el., 2003). Respondentai apie tai byloja, pabrėždami reikalavimus, taisykles, nuorodas, kurias privalu vykdyti atliekant vienokius ar kitokius darbus. Ta pati tendencija amžiaus ir lyties atžvilgiu išlieka ir autonomijos srityje.

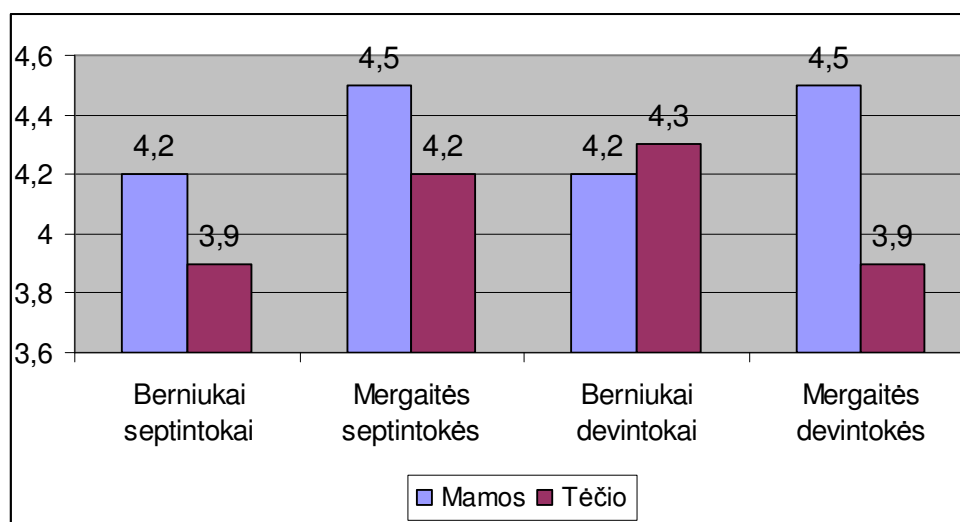
4 pav. Septintų ir devintų klasių mokinių autonomijos ir kontrolės pasiskirstymas pagal respondentų lytį ir amžių abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

Kaip minėta anksčiau, daugiausiai autonomiškumo suteikiama vyresniems paaugliams. Tai gali sąlygoti pats paauglystės amžius, dėl ko vyresni paaugliai apskritai daugiau vengia kreiptis patarimo ar pagalbos, jausdamiesi kaip suaugę ir galintys būti savarankiški bei atsakingi žmonės (Bednar, Fishner, 2003). Kita vertus, didesnė laisvė suteikiama paaugliams, kuomet jie užsitarnauja tėvų pasitikėjimą, įrodydami savo atsakingumą (Gray, 2001).

Tuo tarpu jaunesniųjų respondentų nuomone, mergaitės labiau jaučia kontrolę nei berniukai. Su ankstyvesne mergaičių brandos pradžia, kuomet berniukams pubertatinis periodas prasideda kiek vėliau, siejama didesnė jaunesniųjų mergaičių kontrolė (Žukauskienė, 1998; Gučas, 1981). Ankstesnis paauglių mergaičių autonomijos bei kontrolės pagrindų „padėjimas“ atsiliepia mažesne jų kontrole bei didesniu pasitikėjimu vyresnėje paauglystėje. Kita vertus, tokioms percepcijoms, demonstruojančioms tėvų nuostatas paauglių atžvilgiu, taip pat įtakos gali turėti ir nusistovėjusios visuomenės normos, kad mergaites reikia saugoti ir kontroliuoti pradėti daug anksčiau nei berniukus.

Paauglių percepcijose autonomija gali būti analizuojama šiais aspektais: savarankiškumo bei laisvės, priimant sprendimus.

Šio pobūdžio rezultatai byloja, kad motinos paauglių savarankiškumą, pasak apklaustųjų, formuoja ir atsakomybės jausmą ugdo per kambario priežiūrą, jo tvarkymą, o tėvai skatina paauglių autonomiją, savarankiškai planuojant atostogas. Iš esmės, apklaustųjų nuomone, mamos dominuoja formuojant savarankiškumo įgūdžius (statistinis patikimumas $p < 0,05$). Respondentų amžiaus atžvilgiu savarankiškumo ugdymas, kurį labiau skatina mamos, būdingas vyresnėms paauglėms (5 pav.) ($p < 0,001$). Tėvų atžvilgiu šios percepcijos išreikštos mažiau. Galima teigti, kad panašus autonomiškumo kaip savarankiškumo abiejų tėvų indėlis atskleidžiamas tik vyresnių paauglių percepcijose. Tarp jų skirtumas statistiškai nereikšmingas ($p > 0,05$).

5. pav. Savarankiškumo ugdymo percepcijos respondentų amžiaus, lyties ir abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

Paauglių percepcijose atsispindėjo ne tik skirtingi elgesio būdai, bet ir kitoks abiejų tėvų indėlis į paauglių savarankiškumo formavimo procesą. Tai byloja visiškas paauglių savarankiškumo percepcijų skirtumas abiejų tėvų atžvilgiu – išryškėja esminis skirtumas tarp mamų ir tėčių suteikiamos laisvės paaugliams ($p < 0,0001$). Respondentų nuomone, mamos dažniau nei tėčiai suteikia laisvės, kiek norima, bei rečiau vartoja tokias sąvokas kaip „privalai“ ar „negalima“ ($p < 0,01$). Šie veiksmai ne tik formuoja asmens savarankiškumą, atsakomybę, savikontrolę, bet ir suteikia prielaidas tinkamai paauglio socializacijai (Gray, 2001).

Kontrolė (autonomijos opozicija) taip pat gali būti nagrinėjama kaip tėvų kategoriškumo, bausmių taikymo galimybių paaugliams, priežiūros (globos) visuma.

Kalbant apie kategoriškumą, keliamus reikalavimus suvokti, kas galima, o kas, ne, apie tėvų nustatytą tvarką paaugliams, laikantis tam tikrų taisyklių, paauglių percepcijose statistiškai

reikšmingo skirtumo tarp tėvo ir motinos elgesio respondentų amžiaus bei lyties atžvilgiu neišryškėjo ($p > 0,05$).

Tačiau bausmės už nusižengimą taikymo galimybės didesnės tėvų atžvilgiu. Skirtumas tarp motinos ir tėvo nuomonės dėl bausmės būtinybės statistiškai labai ryškus paauglių percepcijose ($p < 0,001$) respondentų lyties atžvilgiu. 4 lentelėje pateiktas detalesnis bausmės būtinybės taikymo vaizdas.

4 lentelė

**Bausmės taikymo galimybės percepcijos respondentų lyties, amžiaus
ir abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)**

	Septintų klasių mokinių		Devintų klasių mokinių	
	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama
Berniukai	1,5	1,5	1,8	1,7
Mergaitės	1,8	1,7	2,1	1,7

Esminis tėvų elgesio skirtumas tarp vyresnių respondentų lyties atžvilgiu ($p < 0,01$). Tėvai bausti labiau linkę mergaites nei berniukus.

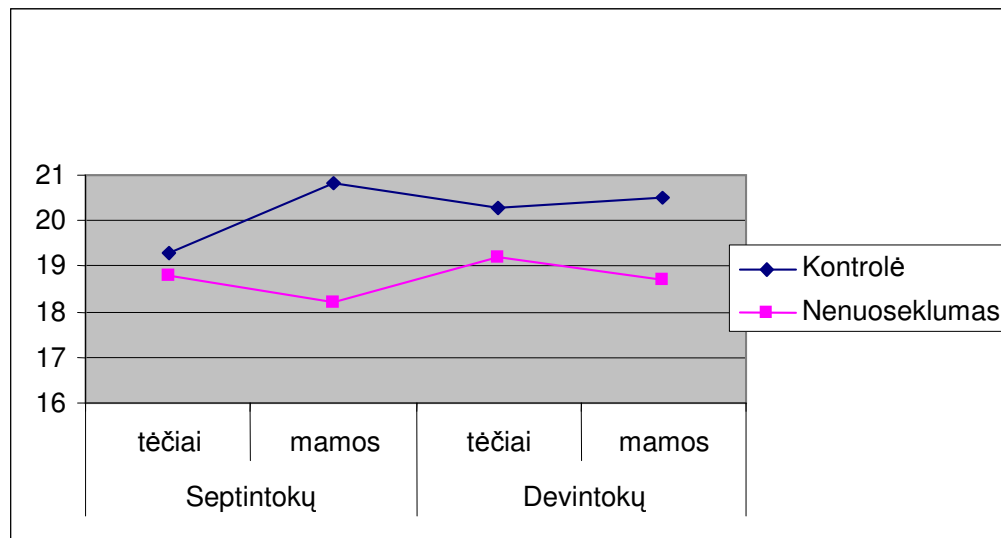
Įkyrus stebėjimas, su kokiais draugais paaugliai bendrauja, ką ir su kuo veikia, paauglį gali neigiamai veikti. Tokia priežiūra, globa, pasak respondentų, nėra dažnas reiškinys jų tarpe, tačiau vis dėlto būdingas abiem tėvams (statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ($p > 0,05$)). Cottrel ir kt. (2003), Niolon (2000) teigė, jog toks tėvų elgesys skatina paauglį prieštarauti, protestuoti ir konfliktuoti. Tai sąlygoja paauglių siekis tapti suaugusiu ir tėvų nesupratimas tokio sūnų ar dukrų elgesio.

Lyginant paauglių autonomiškumo ir kontrolės percepcijas abiejų tėvų elgesio kontekste, pastebimas dėsningumas, kad santykiuose labiau išryškėja autonomija nei kontrolė. Vertinant tėvų (atskirai) suteikiamą autonomijos laipsnį bei kontroliavimo lygį, motinos ir tėvai labiau kontroliuoja vyresnius paauglius. O respondentų amžiaus atžvilgiu labiau kontroliuojamos jaunesnės mergaitės ir vyresni paaugliai berniukai. Skirtingi tėvų lūkesčiai paauglio atžvilgiu, kitoks bendravimo pobūdis turi įtakos skirtingoms paauglio autonomijos ir kontrolės percepcijoms, sąlygotoms tėvų elgesio.

2.4.2. Nenuoseklumo percepcijos tarpusavio santykiuose

Neretai paauglių ir tėvų tarpusavio santykius lydi nenuoseklumas, turintis negatyvų atspindį savitarpio sąveikoje. Nenuoseklumas dažniausiai ir labiausiai atsispindi kontrolės srityje.

Analizuojant gautus duomenis, atskleistas didesnis tėvų nenuoseklumas paauglių atžvilgiu. Pasak respondentų, tiek vyresni (19,2), tiek jaunesni (18,8) apklaustieji patiria didesnę tėvų nenuoseklumą nei motinų, statistinis skirtumas tarp jų – absoliutus ($p < 0,0001$) (6 pav).

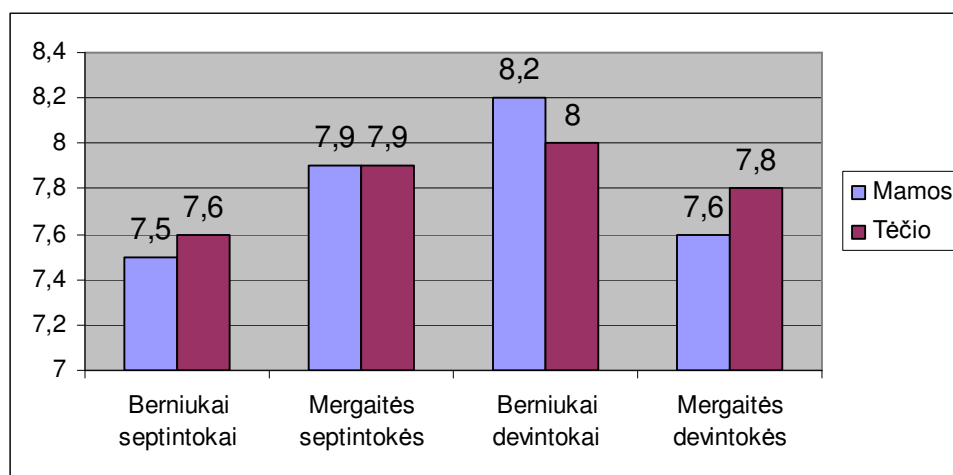
6 pav. Septintų ir devintų klasių mokinių kontrolė ir nenuoseklumas respondentų amžiaus ir tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

Tai byloja apie padriką, nenuoseklų tėvų elgesį su vaikais. Vadinasi, tėvams labiau nei motinoms būdingas nepastovumas, taikant bausmes, priimant sprendimus, nustatant elgesio ir bendravimo taisykles paaugliams. Sprendimų kaitaliojimas, neprognozuojamas nuomonės pasikeitimas, nekonkretumas sąlygoja atitinkamas respondentų percepcijas.

Kalbėdami apie abiejų tėvų nenuoseklumą, pasireiškiantį elgesyje su paaugliais, galime nenuoseklumą traktuoti kaip asmens savybę. Šiuo požiūriu tokios savybės kaip nekonkretumas ir tikslumo stoka, permainingumas sąlygoja nenuoseklumo raišką žmogaus mąstyme ir veiksmuose. Paauglių percepcijose ši savybė būdinga tiek mamoms, tiek tėčiams, nes statistiškai reikšmingo skirtumo tarp jų nėra ($p > 0,05$). Respondentų amžiaus ir lyties atžvilgiu ši savybė dominuoja septintų klasių mokinių percepcijose mamų atžvilgiu, o mažiausiai – vyresnių mergaičių nuomonėje, analizuojant mamų ir tėčių nenuoseklumą ($p < 0,001$). Jos būna

nekonkrečios, kartais būna dėmesingos ir atidžios, kartais įžeidžios ir netikslios savo nurodymais ir veiksmais.

Statistiškai reikšmingo skirtumo neaptikta ir paauglių percepcijose dėl bausmių taikymo nepastovumo ($p > 0,05$) motinos ir tėvo atžvilgiu. Abiejų tėvų elgesyje aptinkama nenuoseklumo. Tačiau pažvelgus į tai kitu aspektu, išryškėja šie ypatumai (7 pav.). Skirtingas nuobaudų taikymas už tą patį poelgį, nevienodas vadovavimasis nustatytais elgesio taisyklėmis tomis pačiomis aplinkybėmis išryškėja vyresnių berniukų percepcijose lyginant su bendraamžių mergaičių ir jaunesniųjų vaikinių nuomone (statistiškai ryškus skirtumas $p < 0,001$).

7 pav. Nenuoseklumo raiška percepcijose bausmių taikymo atžvilgiu (vidurkiai)

Vienąkart tokie tėvai gali pasielgti vienaip, kitąkart – kitaip. Toks jų elgesio su paaugliais būdas, pasireiškiantis nenuoseklumu, skatina atitinkamą paauglių psichosocialinę raidą (Bajoriūnas, 1997).

Be to, išryškėja didesnė jaunesniųjų respondentų nenuoseklumo raiška tėvų (19,1) atžvilgiu (5 lentelė), o vyresni paaugliai kiek mažiau jaučia ir pastebi šį bruožą tarpusavio santykiuose su tėvais, tėvų elgesyje su jais, skirtumas statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$).

5 lentelė

Septintų ir devintų klasių respondentų tėvų ir mamų nenuoseklumo pasiskirstymas paauglių lyties atžvilgiu (vidurkiai)

	Septintų klasių mokinių		Devintų klasių mokinių	
	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama
Berniukai	18,9	18,4	18,8	17,8
Mergaitės	19,1	19,1	18,9	18

Kitas ypatumas, atsiskleidęs paauglių percepcijose per tėvų elgesio prizmę, yra tas, kad iš esmės mergaičių percepcijose tėvams nenuoseklumas labiau būdingas nei berniukų. Be to, tėčiams nenuoseklumas bendraujant su sūnumis (18,8; 18,9) būdingesnis nei mamoms sūnų atžvilgiu (18,4; 17,8). Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp jų yra $p < 0,05$ ir $p < 0,01$. Tai gali būti aiškinama apskritai didesniu mamų pastovumu, nuoseklumu tarpusavio santykiuose su vaikais.

Apibendrinant kontrolės bei nenuoseklumo percepcijas tarpusavio santykiuose, galima teigti, kad ryšys tarp kontrolės ir nenuoseklumo yra, nors ir statistiškai silpnas (koreliacija 0,36).

Nenuoseklumo percepcijų raiška tarpusavio santykiuose nėra itin didelė. Nenuoseklumas kaip elgesio būdas tarpusavio santykiuose labiau būdingas tėčiams nei mamoms. Nors nenuoseklumas labiau išreikštas septintų klasių mokinių percepcijose, nenuoseklesni vis gi yra tėčiai su savo dukromis, lyginant su mamų atžvilgiu atskleistomis respondentų percepcijomis ($p < 0,05$).

2.4.3. Priešiškumo ir pozityvaus intereso ypatumai tarpusavio santykiuose

Priešiškumas ir pozityvus interesus – opozicijos, atspindinčios tėvų – paauglių tarpusavio santykių ypatumus.

Tyrimo rezultatai parodė gana stipriai vyraujantį paauglių percepcijose abiejų tėvų pozityvumą, kuris labiau išreikštas nei priešiškumas (6 lentelė).

6 lentelė

Priešiškumas ir pozityvus interesus abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

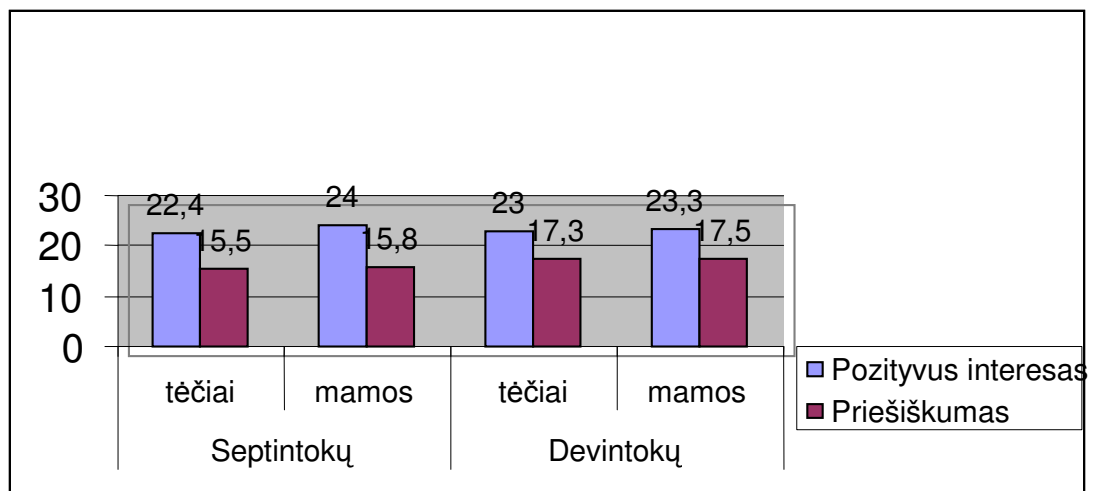
	Pozityvus interesus	Priešiškumas
Tėvas	22,2	16,2
Motina	23,7	16,5

Sąveikaudami su paaugliais, abu tėvai yra palankiai nusiteikę, nors respondentų percepcijos motinų atžvilgiu (23,7) labiau išreikštos nei tėvų (22,2). Statistinis skirtumas tarp jų yra visiškas ($p < 0,0001$). Tėvai šypsosi (mamos dažniau nei tėčiai), stengiasi paguosti, nuraminti paauglį, ištikus bėdai, užsiima bendra veikla kartu su juo, kitaip tariant, palaiko šiltus, nuoširdžius tarpusavio santykius.

Iš kitos pusės didesnė pozityvaus intereso raiška byloja apie didesnę priešiškumą. Nors mamų atžvilgiu išreikšta daugiau pozityvumą (23,7) atskleidžiančių elgesio būdų, joms

respondentai priskiria ir didesnę jaučiamą priešiško laipsnį (16,5). Šių požymių koreliacijos koeficientas $-0,46$ parodo esminį atvirkštinį pozityvaus intereso ir priešiško ryšį. Kitaip tariant, priešiško raiška tėvų – paauglių tarpusavio santykiuose priklauso nuo pozityvaus intereso. Mamos, labiau dalyvaudamos bendravimo su paaugliais procese, dažniau susiduria su jų problemomis, to pasekoje dažniau nei tėčiai susilaukia paauglių nepasitenkinimo, kas sąlygoja mamų priešišumą. Mamų pamatinį didesnę nei tėvų pozityvų interesą atskleidžia ir Paulson su Sputa (1996) atlikti paauglių percepcijų tyrimai.

Kalbant apie pozityvaus intereso percepcijas respondentų amžiaus atžvilgiu, mamos labiau nei tėčiai linkusios į pozityvumą ir priešišumą (8 pav.).

8 pav. Septintokų ir devintokų pozityvaus intereso ir priešiško percepcijos abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

Žvelgiant iš priešiško pozicijų, atsiskleidžia ryškesnės priešiško percepcijos vyresnių respondentų abiejų tėvų atžvilgiu. Vadovaujantis devintų klasių mokinių nuomone, pastebimas ryškus tiek mamų (17,5), tiek tėčių (17,3) priešiškas elgesys, nes jų skirtumas statistiškai nėra reikšmingas ($p > 0,05$). Tai apima mamų guodimąsi aplinkiniams dėl paauglių netinkamo elgesio bei tėčių mažesnę suinteresuotumą, atvirą domėjimąsi paaugliu, jo veikla, pomėgiais. Paulson, Sputa (1996) atlikti tyrimai parodė analogišką situaciją dėl pasyvesnio tėvų dalyvavimo bendroje veikloje su paaugliais, atskleidžiant didesnę motinų aktyvumą bendraujant su paaugliais bei padedant spręsti paauglius ištikusias problemas. Paaugliai jaučiasi nesuprasti, nemylimi bei atstumiami, jiems stinga tėvų nuolankumo ir pasitikėjimo. Šios problemos neretai siejamos su paauglystės krize ir kyla dėl tarpusavio nesupratimo ar tėvų nenoro suprasti savo vaikus, jų poreikius, dėl netinkamų tėvų nusistovėjusių auklėjimo pozicijų (Bikulčius, 1996; Bajoriūnas, 1997).

Priešiškumo ir pozityvaus intereso percepcijos per tėvų elgesio prizmę respondentų lyties atžvilgiu atskleidžiamos 7 lentelėje.

Į akis krenta berniukų pozityvaus intereso percepcijos tėvo atžvilgiu. Jo koeficientas (26) itin aukštas lyginant su merginomis (21,5), be to, statistinis skirtumas tarp jų – absoliutus ($p < 0,0001$).

7 lentelė

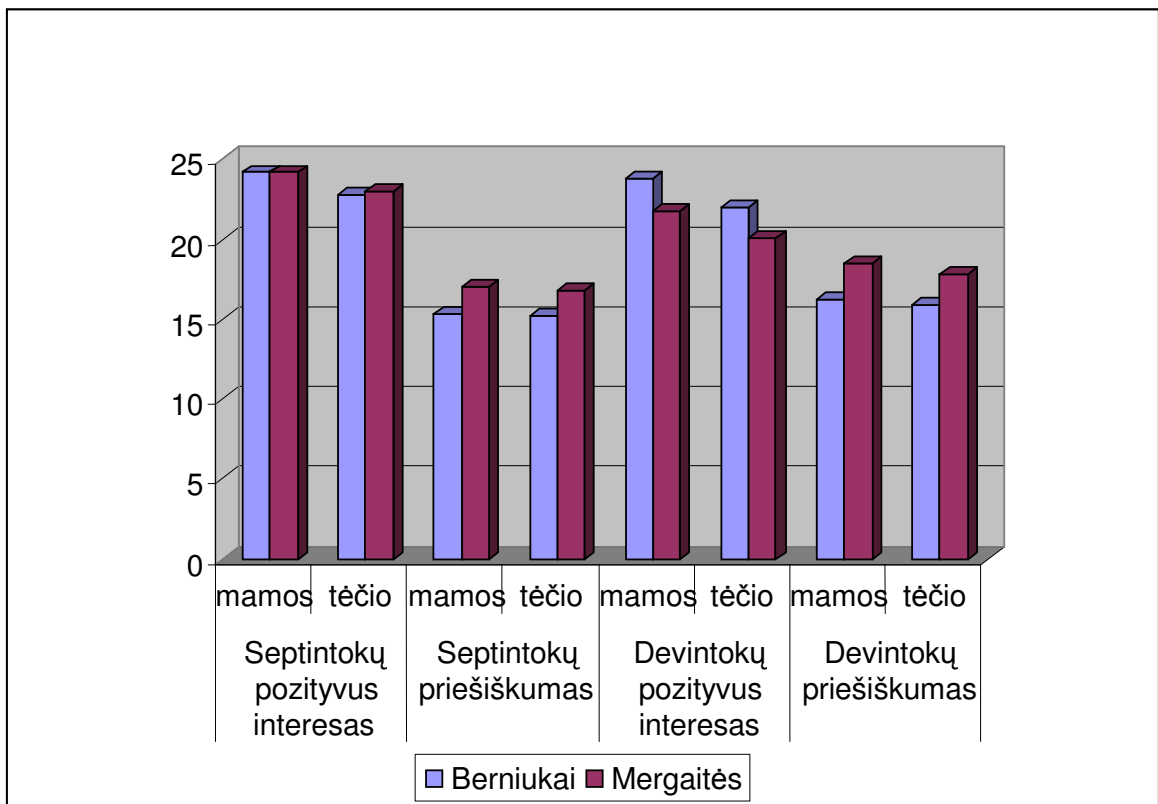
Vaikinų ir merginų pozityvaus intereso ir priešiškumo ypatumai, sąlygoti tėvų ir motinų (vidurkiai)

	Pozityvus interesus		Priešiškumas	
	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama
Vaikinai	26	24,5	15,5	15,5
Merginos	21,5	22,5	14,5	17

Iš kitos pusės, pozityvumo percepcijos pakankamai aukštos abiejų tėvų berniukų atžvilgiu. Vadinas, sūnūs labiau patenkina tėvų lūkesčius nei motinų. Nors paauglės akcentuoja mažesnę tėvų ir motinų geranoriškumą, rūpestį, šio faktoriaus koeficientas yra daugiau nei vidutinis, vertinant tarpusavio sąveiką per pozityvaus intereso prizmę (nes maksimalus koeficientas gali būti 30 balų). Kita vertus, berniukams labiau reikia pasitikėjimo, o mergaitėms – rūpestingumo (Gray, 2001). Kai mama per daug rūpinasi berniuku, paauglys tokį elgesį suvokia kaip nepasitikėjimą juo, jo sugebėjimu pasirūpinti savimi. Kai tėvas pernelyg pasitiki paaugle, ji jaučiasi tarsi tėčiui nerūpėtą. Tai sąlygoja paauglių paauglių percepcijas tėvų elgesio kontekste.

Gali būti, kad netinkamų elgesio su paauglėmis būdų pasirinkimas atskleidžia priešiškumo raišką mergaičių priešiškumo percepcijas. Sąlygotos mamų nuostatų, elgesio, tarpusavio santykių, mergaičių yra aukštesnės (17) nei berniukų (15,5), apie tai byloja ir statistiškai esminis skirtumas ($p < 0,01$). Per didelis erdvės, pasitikėjimo suteikimas tarsi parodo nesirūpinimą jomis. Pasak Gray (2001), svarbu suvokti, kad elgesyje su berniukais labiau reikia abiejų tėvų pasitikėjimo jais, paskatinimo, pripažinimo, įvertinimo, o su mergaitėmis – rūpestingumo, nors joms taip pat reikia ir pripažinimo ir pasitikėjimo, tačiau mažiau nei berniukams.

Detalesnis priešiškumo bei pozityvaus intereso percepcijų vaizdas atskleidžia šių faktorių sąveiką respondentų lyties, amžiaus aspektais ir abiejų tėvų atskirai atžvilgiu (9 pav.).

9 pav. Pozityvus interesas ir priešiškus respondentų lyties atžvilgiu (vidurkiai)

Jaunesnių ir vyresnių respondentų pozityvus interesas tėvų atžvilgiu išreikštas labiau nei priešiškus, tai įrodo statistiškai esminis jų skirtumas ($p < 0,01$). Tokie gauti rezultatai byloja apie palankius ir teigiamus tėvų – vaikų tarpusavio santykius šeimoje.

Be to, priešiškus abiejų tėvų labiau jaučia mergaitės nei berniukai nepriklausomai nuo amžiaus (statistiškai reikšmingas skirtumas, nes $p < 0,05$). Net pozityvus interesas, respondenčių nuomone, jų atžvilgiu mažiau išreikštas santykiuose su tėvais. Jausdamos abiejų tėvų nepalankumą, teigiamų santykių stoką, merginos susikuria mažiau palankią nuomonę apie savo tėvus. Reikia pažymėti, kad priešiškus lyginant su pozityvumu iš esmės daug mažiau dominuoja respondentų percepcijose ($p < 0,001$).

Aptarus pozityvumo ir priešiškus raišką respondentų percepcijose iš esmės, verta paanalizuoti priešiškus ir pozityvaus intereso apraiškas tėvų elgesyje smulkiau.

Priešiškumas taip pat gali būti kaip asmens savybė, kuri sąlygoja neigiamus jausmus, lūkesčius paauglio atžvilgiu. Respondentų nuomone, ji labiau būdinga ir dažniau atsiskleidžia motinų elgesyje nei tėvų. Apie tai byloja absoliutus abiejų tėvų vidurkių statistinis skirtumas šiuo klausimu ($p < 0,0001$). Jos stokoja kantrybės, bendraudamos su vaikais dažniau nei tėvai supyksta dėl menkausio nieko. Iš kitos pusės, tokie duomenys labiausiai išryškėja vyresnių

mergaičių percepcijose ir mažiausiai – jaunesnių paauglių (statistinis skirtumas yra absoliutus $p < 0,0001$).

Kantrybės stoką, užsiplieskimą dėl smulkmenos mamų tarpusavio bendravime su paaugliais kartais lydi atitinkami (šalti, neigiami) jausmai vaikų atžvilgiu. Apie tai byloja silpnas požymių tarpusavio ryšys (koreliacija svyruoja nuo 0,22 iki 0,31). Tačiau abiejų tėvų atskirai šalti santykiai su paaugliais panašiai vienodai atsiskleidžia ($p > 0,05$).

Pozityvaus intereso raiška verbaliniu būdu labiau būdinga mamoms nei tėčiams (absoliutus skirtumas, kai $p < 0,0001$). Jos dažniau pagiria, pasako malonų žodį ar komplimentą paaugliui. Mamų emocijos taip pat labiau atsiskleidžia nei tėvų. Tai gali sąlygoti apskritai didesnis moterų emocingumas, lyginant su vyrais.

Respondentų amžiaus ir lyties atžvilgiu pasiskirsčiusios respondentų nuomonės dėl laisvo laiko suradimo paaugliui, nuoširdžių atsakymų į rūpimus klausimus parodo, kad motinų tokio pobūdžio elgesys vienodai atsiskleidžia jaunesnių paauglių percepcijose, o tėvų – berniukų (nepriklausomai nuo amžiaus) ($p = 0,00$),

Bendrai apžvelgiant gautus rezultatus, galima teigti, kad kartu, bendra veikla su paaugliu užsiima panašiai abu tėvai ($p > 0,05$). Analizuojant percepcijas apklaustųjų amžiaus ir lyties atžvilgiu, gaunami duomenys pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė

Bendros veiklos su tėvais percepcijų raiška, sąlygota respondentų amžiaus ir lyties (vidurkiai)

	Septintų klasių mokinių		Devintų klasių mokinių	
	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama
Berniukai	2,2	2,2	2,3	2,1
Mergaitės	1,9	2	1,9	1,6

Mažai laiko kartu praleidžia ir bendra veikla mažai užsiima abu tėvai su jaunesnėmis ir vyresnėmis paauglėmis, daugiau pozityvų interesą išreiškdami sūnų atžvilgiu ($p < 0,05$).

Nors iš esmės abiems tėvams, pasak respondentų, būdingas labiau išreikštas pozityvus interesas nei priešiškus, analizuojant demografinius duomenis, aiškėja tam tikrų ypatumų. Pavyzdžiui, berniukų pozityvumo ir priešiškumo percepcijų raiška abiejų tėvų atžvilgiu nepriklauso nuo respondentų amžiaus. Tuo tarpu motinos apibūdinamos kaip pozityvesnės jaunesnių ir negatyvesnės – vyresnių paauglių atžvilgiu. Žvelgiant iš respondentų lyties pozicijų, matomas akivaizdus pozityvaus intereso vyravimas berniukų akimis ir priešiškumo dominavimas mergaičių paauglių percepcijose nepriklausomai nuo respondenčių amžiaus.

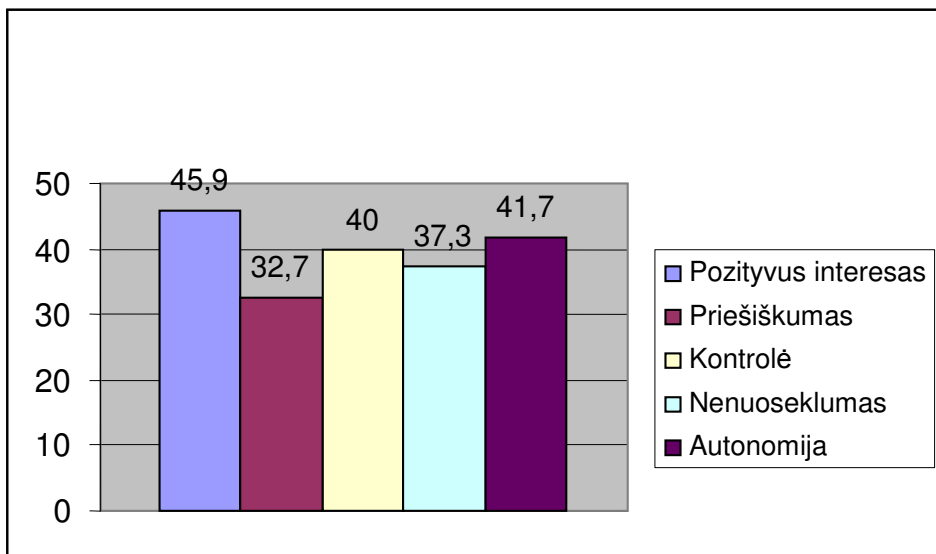
2.4.4. Faktorių, apibūdinančių tarpusavio santykius, sąveika

Autonomija ir kontrolė, pozityvus interesas bei priešiškus, gali būti lydimi nenuoseklumo. Paauglių percepcijos minėtais tarpusavio santykių faktoriais atskleidžia požiūrį į tėvų elgesio pozicijas, nuostatas, elgesio būdus su paaugliais.

Be to, svarbu paminėti, kad faktoriai tarpusavyje itin susiję. Statistiniai skaičiavimai parodė, kad jų tarpusavio koreliacija svyruoja nuo 0,91 iki 0,99. Tai byloja apie labai stiprų jų tarpusavio ryšį.

10 pav. pateiktas bendras tarpusavio santykius apibūdinančių rodiklių vaizdas, išreiškiantis paauglių požiūrį bei nuomonę.

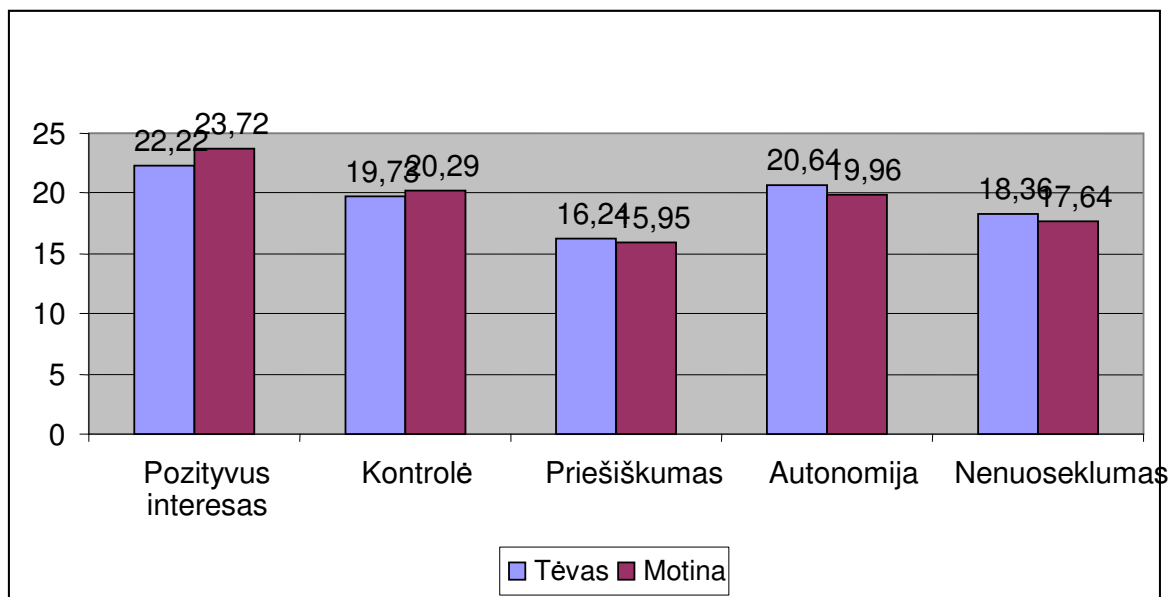
Paauglių percepcijose dominuoja pozityvaus intereso (45,9) faktorius, atsiskleidžiantis per tėvų teigiamus lūkesčius, geranoriškumą, bendrą veiklą su vaikais, nuoširdų rūpinimąsi jais. Antras pagal dominavimą yra autonomijos (41,7) rodiklis tėvų – paauglių tarpusavio santykiuose ($p < 0,001$). Trečias pagal dažnumą bei raišką išskiriama kontrolė (40), nes tarp autonomijos ir kontrolės yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$).

10 pav. Paauglių percepcijų raiška tėvų elgesio kontekste (vidurkiai)

Paskui seka nenuoseklumas (37,3) ir priešiškus (32,7), kurių toks pasiskirstymas tarp kitų faktorių parodo statistiškai labai ryškų skirtumą ($p < 0,001$). Akivaizdu, jog tarpusavio santykiuose bei paauglių percepcijose tėvų elgesio plotmėje teigiami faktoriai užima aukštesnes pozicijas, o neigiami (priešiškus, nenuoseklumas) – mažiau reikšmingas ir rečiau pasireiškiančias tėvų elgesyje su paaugliais.

Analizuojant respondentų nuomonę apie pagrindinius tarpusavio sąveikos faktorius abiejų tėvų (atskirai) atžvilgiu (11 pav.), pastebimas tokių pozicijų kaip pozityvus interesas, autonomija vyravimas.

11 pav. Percepcijų raiška abiejų tėvų atžvilgiu (vidurkiai)

Tokie tėvų – paauglių tarpusavio santykius apibūdinantys faktoriai kaip pozityvus interesas, kontrolė stipriau išreikšti tarp motinų nei tėvų. O priešiškumas, nenuoseklumas, pasak respondentų, dažniau pasireiškia tėvų elgesyje nei motinų. Taigi pozityvaus intereso paauglių percepcijos, sąlygotos abiejų tėvų, labiau pabrėžiamos, daugiau atsiskleidžia tarpusavio santykiuose su paaugliais, o priešiškumo juose paaugliai mato mažiausiai. Šis pasiskirstymas parodo, kad tėvų – paauglių interakcijoje vyrauja daugiau teigiamų nei negatyvių aspektų, suteikiančių sąveikai ir bendravimui palankumo, sukuriančių pozityvų mikroklimatą šiuose santykiuose.

Paauglių percepcijų, sąlygotų tėvų elgesio, analizė respondentų anksčiau atžvilgiu (9 lentelė), parodė, iš esmės, didesnį pozityvaus intereso, autonomijos pasireiškimo laipsnį, lyginant su priešiškumu, nenuoseklumu.

Jaunesnių paauglių (mergaičių ir berniukų) percepcijose pasireiškiantis pozityvus interesas yra didesnis nei vyresnių, statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$). Bet devintų klasių mergaičių jis yra pats mažiausias (21). Tuo tarpu priešiškumas pastarųjų atžvilgiu tėvų (bendrai) elgesyje atsiskleidžia daugiausiai (18,2), be to, jis labiausiai figūruoja mergaičių percepcijose.

**Percepcijų raiška pagal respondentų amžių ir lytį abiejų
tėvų atžvilgiu (vidurkiai)**

	Pozityvus interesas	Kontrolė	Priešiškumas	Autonomija	Nenuoseklumas
Mergaitės septintokės	23,6	20	16,9	21,1	19,2
Mergaitės devintokės	21	20,6	18,2	20,2	18,5
Berniukai septintokai	23,5	19,3	15,3	20,7	18,7
Berniukai devintokai	22,9	20,6	16,2	21,2	18,3

Nors kontrolė vyresnių klasių mokinių tarpe labiau išreikšta, laisvės priimant sprendimus bei savarankiškumo, autonomijos percepcijos ryškesnės septintokų paauglių tėvų elgesio kontekste ($p < 0,05$). Kitaip tariant, jaunesni paaugliai kuo anksčiau praddami mokytis būti autonomiškais, jiems skiepijamas savarankiškumas, nuomonės reiškimas ir sprendimų priėmimas bei atsakomybės už juos prisiėmimas, formuojami autonomiškumo įgūdžiai, turėtų pozityviai veikti jų identiteto raidą, sparčiai žengiant į suaugusiųjų pasaulį (Ellis, 2002).

10 lentelėje pateikiami detaliausi tyrimo rezultatai, pagrindiniais aspektais atskleidžiantys paauglių požiūrio į savo tėvus ypatumus.

Analizuojant percepcijų raišką respondentų amžiaus atžvilgiu tarp vyresnių ir jaunesnių apklaustųjų motinos autonomija statistiškai nėra reikšminga ($p > 0,05$), tuo tarpu tėvas daugiau autonomijos suteikia jaunesniems paaugliams, dukroms (21,2) labiau nei sūnums (20,4) (skirtumas statistiškai reikšmingas, $p < 0,05$).

Žvelgiant, kaip pasiskirstė kontrolės percepcijos, akivaizdu, jog abu tėvai labiau kontroliuoja vyresnius paauglius ($p < 0,05$), nors autonomijos pasiskirstymas buvo kitoks. Statistiškai nereikšmingas skirtumas ($p > 0,05$) byloja apie tai, kad tiek mama, tiek tėtis panašiai suvokia ir mano, esanti reikalinga būtent tokia teikiama autonomija. Kita vertus, labai ryškus jaunesnių paauglių (ypač berniukų) kontrolės percepcijų statistinis skirtumas parodo skirtingus abiejų tėvų elgesio būdus su jais ($p < 0,001$). Toks skirtumas atsispindi tik kontrolės atžvilgiu, nes tarp kitų faktorių tokių ryškių skirtumų nėra.

**Percepcijų raiška pagal respondentų amžių ir lytį
motinos ir tėvo atžvilgiu (vidurkiai)**

	Autonomija		Kontrolė		Pozityvus interesas		Priešiškumas		Nenuoseklumas	
	Mama	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama	Tėtis	Mama	Tėtis
Berniukai septintokai	20,9	20,4	19,7	18,9	24,2	22,8	15,3	15,2	18,4	18,9
Mergaitės septintokės	21	21,2	20,2	19,8	24,2	23	17	16,8	19,1	19,2
Berniukai devintokai	21,4	20,9	20,8	20,3	23,8	22	16,2	15,9	17,8	18,8
Mergaitės devintokės	20,3	20	20,8	20,3	21,8	20,1	18,5	17,8	18	18,9

Pozityvaus intereso vyravimas tarpusavio santykiuose taip pat didesnis pastebimas abiejų tėvų jaunesniems respondentams, tuo tarpu daug mažesnis interesas išreikštas vyresnių paauglių mergaičių percepcijose ($p < 0,01$). Pastarųjų nuomone, priešiškumas taip pat labiausiai nukreiptas jų link. Tai gali būti siejama su teikiamu mažesniu autonomijos lygiu, pozityvaus intereso stoka vyresnių mergaičių atžvilgiu. Respondenčių nepasitenkinimas tokiais tėvų elgesio būdais, gali sąlygoti nepaklusumą, kuris vėl padidintų tėvų priešiškumą, kontrolę ir sumažintų savarankiškumo, laisvės laipsnį (Gučas, 1981).

Nuoseklumas būdingas daugiau jaunesniems apklaustiesiems ($p < 0,05$). Verta paminėti, kad nenuoseklumo percepcijos labiau akcentuojamos buvo tėvų, o ne motinų atžvilgiu. Tai byloja apie nenuoseklesnį, padrikesnį tėvų elgesio stilių, būdą, nors motinų elgesys nėra toks padrikas, jis taip pat nėra sklandus ir nuoseklus, jaunesnių respondentų požiūriu, – rodo statistiškai nereikšmingas skirtumas ($p > 0,05$). Kitaip tariant, statistiškai esminis skirtumas išryškėja vyresnių paauglių nenuoseklumo percepcijose ($p < 0,01$). Šiuo atveju nenuoseklumas būdingas daugiau tėvams nei motinoms.

Žvelgiant iš abiejų tėvų pozicijų atskirai, akivaizdu, jog mamoms labiau būdinga autonomija, kontrolė, pozityvus interesas, priešiškumas, o tėvams – nenuoseklumas. Kalbant apie tarpusavio santykių faktorius respondentų amžiaus atžvilgiu, pastebimi dėsninumai: pozityvus interesas ir tėvų elgesio nenuoseklumas labiau išreikšti tarp jaunesnių paauglių, o kontrolė – tarp vyresnių paauglių požiūriu į savo tėvus. Lyties aspektu pozityvumas ir

autonomija labiau išreikšti berniukų percepcijose, o kontrolė, priešiškus – atskleisti mergaičių požiūryje, nuomonėje apie tėvų – paauglių tarpusavio santykius, apibūdinančius faktorius.

Išvados

Paauglių ir tėvų tarpusavio santykiai neretai būna įtempti, priešiški, o kartais ir kupini teigiamų emocijų. Autonomija ir kontrolė – pagrindiniai faktoriai, atspindintys paauglių autonomiškumo ir kontroliavimo lygį, sąlygotą tėvų elgesio. Priešiškumas ir pozityvus interesas yra kita opozityvi diada, apibūdinanti tėvų – paauglių interakciją. O nenuoseklumas gali būti siejamas su bet kuriuo iš minėtų tarpusavio santykių faktorių, turinčių įtakos paauglių percepcijoms. Visi minėti faktoriai daugiau ar mažiau atsiskleidžia tėvų ir paauglių tarpusavio santykiuose, tėvų elgesio nuostatose, elgesyje su vaikais.

Atlikus tyrimą, verta apibendrinti gautus rezultatus, atsižvelgiant į keltas hipotezes.

- Pirmoji hipotezė teigė, kad *skiriasi paauglių percepcijos abiejų tėvų atžvilgiu*. Gauti duomenys tai įrodė. Autonomijos, kontrolės, pozityvaus intereso ir priešiško percepcijos suvokiamos kaip dominuojančios motinų elgesyje, auklėjimo pozicijose, tarpusavio santykiuose su paaugliais. Tuo tarpu nenuoseklumas – kitas tarpusavio santykių faktorius paauglių percepcijose atsiskleidžia kaip tėvų elgesio bruožas, pozicija su paaugliais.
- Iškeliant antrąją hipotezę, buvo tikėtasi *rasti skirtumų tarp paauglių percepcijų, sąlygotų tėvų elgesio, respondentų lyties atžvilgiu*. Duomenų analizė parodė, kad jaunesnės respondentės tarp savo bendraamžių kontrolės, priešiško faktorių suvokia kaip vyraujančius jų tarpusavio santykiuose su tėvais. Be to, respondentų lyties atžvilgiu nenuoseklumas tėvo ir dukters interakcijoje dažniau pabrėžiamas nei tėvo ir sūnaus sąveikoje. Remiantis gautais rezultatais, galima teigti, jog vaikinų percepcijose išryškėja abiejų tėvų didesnis pozityvus interesas, autonomija, o mažesnis priešiško ir nenuoseklumas jų atžvilgiu.
- Trečioji hipotezė – *skiriasi paauglių percepcijos respondentų amžiaus atžvilgiu*. Duomenų analizė atskleidė, kad autonomijos, priešiško ir nenuoseklumo percepcijų skirtumai respondentų amžiaus atžvilgiu nėra statistiškai reikšmingi. Tačiau kontrolė „auga“ kartu su respondentų amžiumi – devintų klasių respondentų ji suvokiama kaip itin ryškus ir dominuojantis faktorius paauglių – tėvų tarpusavio santykiuose, o mažiau išreikšta jaunesnių apklaustųjų percepcijose.

Paauglių percepcijų, sąlygotų tėvų elgesio, tyrimas atskleidė, kad teigiami tėvų – paauglių tarpusavio santykių faktoriai, t.y. autonomija, pozityvus interesas ir kontrolė, yra

suvokiami kaip labiau dominuojantys ir pasireiškiantys tėvų elgesyje su paaugliais. Kai tokie faktoriai kaip priešiškus, nenuoseklumas paauglių atžvilgiu yra mažiau svarbūs ir mažiau suvokiami bei aptinkami tarpusavio santykiuose, elgesyje.

Tėvų – paauglių tarpusavio santykiams labiau būdingas pozityvumas, autonomija, kiti teigiami faktoriai sukuria prielaidas tarpusavio bendravimą padaryti sklandesniu ir sėkmingesniu, įžengiant į suaugusiųjų pasaulį.

Literatūra

1. Aramavičiūtė, (1978). *Vaikas ir šeima*. Kaunas: Šviesa.
2. Augis, R. ir kt. (Red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
3. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara.
4. Bendorienė, A. ir kt. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.
5. Bikulčius, J. (1996). *Šeimyninio gyvenimo darna ir jos išsaugojimo paslaptys*. Kaunas: Technologija.
6. Gray, J. (2001). *Vaikai kilę iš dangaus. Pozityvaus vaikų auklėjimo metodai*. Vilnius: Alma littera.
7. Gučas, A. (1981). *Vaiko psichologija*. Kaunas: Šviesa.
8. Gudžinskienė, V., Laucevičienė, J. (2001). Paauglių emocinė savijauta ir jų požiūris į santykius su tėvais. *Pedagogika*, 2001 (53), 40-45.
9. Kardelis, K. (2002). *Mokslinio tyrimo metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
10. Kuzmickas, B. (2001). *Laimė, asmenybė, vertybės*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
11. Merkys, G. (1999). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai.
12. Miškinis, K. (1993). *Šeimos pedagogika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
13. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
14. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
15. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
16. Želvys, R. (1994). *Paauglio psichikos vystymasis*. Vilnius.
17. Žukauskienė, R. (1998). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
18. Bednar D. E., Fishner T. D. (2003). Peer referencing in adolescent decision making as a function of perceived parenting style. *Adolescence*. [Žiūrėta 20050330]. Prieiga per internetą: <http://www.findarticles.com.html>.
19. Beyers, W., Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment and parenting: interactions, moderating and mediating effects. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://www.idealibrary.com.pdf>.
20. Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: connectedness, separation, detachment and agency. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://www.psy.kuleuven.ac.be.pdf>.
21. Cottrel, L., Li, X., Harris, C., D'Alessandri, D., Atkins, M., Richardson, B., Stanton, B.

- (2003). Parent and adolescent perceptions of parental monitoring and adolescent risk involvement. [Žiūrėta 20050415]. Prieiga per internetą: <http://www.leaonline.com.html>.
22. Cross, H. J. (1969). College student's memories of their parents: a factor analysis of the CRPBI. *Journal consult clinical psychology*. 33, 3, 275-278. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://web4.epnet.com.html>.
23. Darling, N. (2004). Parenting. [Žiūrėta 20050328]. Prieiga per internetą: <http://www.familyiq.com>.
24. Deslandes, R., Potvin, P. (1999). Autonomy, parenting, parental involvement in schooling and school achievement: perceptions of Quebec adolescents. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://www.eric.ed.gov.pdf>.
25. Domitrovich, C. E. (2001). Parenting practices and child social adjustment: multiple pathways of influence. *Merrill-Palmer quarterly*, vol. 47(2), 235-263. [Žiūrėta 20050307]. Prieiga per internetą: <http://muse.jhu.edu.html>.
26. Ellis, L. (2002). The adolescent identity crisis. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://www.beparent.com>.
27. Emihovich, C., Fromme, R. E. (1998). Framing teen parenting: cultural and social contexts. *Education and urban society*, v 30 (2), 139-156. [Žiūrėta 20050307]. Prieiga per internetą: <http://web15.epnet.com.html>.
28. Gaylord, K. N., Kitzmann, K. M., Coleman, J. K. (2003). Parents' and adolescents' perceptions of parental behavior: associations with adolescents' psychosocial adjustment. [Žiūrėta 20050415]. Prieiga per internetą: <http://www.leaonline.com.html>.
29. Geary, C. A. (1998). Adolescent autonomy with parents as a predictor of low susceptibility to peer pressure. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://www.people.virginia.edu.pdf>.
30. Goodman, R. F., Gurian, A. (1999). Parenting styles/children's temperaments. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://www.aboutourkids.org>.
31. Hardin, J. (2003). Parenting styles and adolescent development. [Žiūrėta 20050308]. Prieiga per internetą: <http://inside.bard.edu.html>.
32. Howell, L. W. (2001). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and adolescents' perceptions of monitoring, communication, and parenting styles in the home. Žiūrėta [20050415]. Prieiga per internetą: <http://www.scholar.lib.vt.edu.pdf>.
33. Jones, D. B., Forehand, R., Beach, S. R. H. (2000). Maternal and paternal parenting during adolescence: forecasting early adult psychosocial adjustment. [Žiūrėta 20050330]. Prieiga per internetą: <http://www.findarticles.com.html>.
34. Kalogerakis, M. G. (2004). 8 hostility in adolescence I: genesis, evolution and therapeutic

- challenge. [Žiūrėta 20050501]. Prieiga per internetą: <http://findarticles.com.html>.
35. Living with your adolescent. [Žiūrėta 20050505]. Prieiga per internetą: <http://hillsboroughfcs.ifas.ufl.edu.pdf>.
36. Long, S. (1998). Differences in male and female identity development. [Žiūrėta 2005030402]. Prieiga per internetą: <http://inside.bard.edu.html>.
37. Mashe, G. J. (2002). On relative effects of parenting behaviors and parent-adolescent relationships on adolescent self-evaluations. Žiūrėta [20050315]. Prieiga per internetą: <http://web15.epnet.com.pdf>.
38. Niolon, R. (2000). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://www.psychpage.com.html>.
39. Paulson, S. E., Sputa, C. L. (1996). Patterns of parenting during adolescence: perceptions of adolescents and parents. *Adolescence*. [Žiūrėta 20050330]. Prieiga per internetą: <http://www.findarticles.com.html>.
40. Rohner, R. P., Khaleque, A., Cournoyer, D. E. (2004). Parental acceptance – rejection theory, methods, evidence and implications. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://vm.uconn.edu.pdf>.
41. Sartor, C. E. (1999). The influence of parental monitoring and support on adolescent identity development. [Žiūrėta 20050224]. Prieiga per internetą: <http://www.eric.ed.gov.pdf>.
42. Shaefer, E. S. (1977). Professional paradigms in programs for children and parents. Žiūrėta [20050316]. Prieiga per internetą: <http://web1.epnet.com>.
43. Schludermann, S., Schludermann E.(1971). Adolescent perception of parent behavior (CRPBI) in hutterite communal society. *The journal of psychology*, 79, 29-39.
44. Schwarz, J. C., Barton-Henry, M. L, Pruzinsky, T. (1989). Assessing child-rearing behaviors: a comparison of ratings by mother, father, child, and sibling on CRPBI. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://web3.epnet.com.html>.
45. Shifflet, D. (1999). Parenting styles and their effect on adolescents. [Žiūrėta 20050208]. Prieiga per internetą: <http://inside.bard.edu.html>.
46. Soucy, N., Larose, S. (2000). Attachment and control in family and mentoring contexts as determinants of adolescent adjustment to college. *Journal of family psychology*, vol. 14 (1), 125-143. [Žiūrėta 20050310]. Prieiga per internetą: <http://www.geocities.com.html>.
47. Swerdlow-Freed, I. M. (2002). Improving communication. [Žiūrėta 20050505]. Prieiga per internetą: <http://drswerdlow-freed.com.html>.
48. Teleki, J. K., Powell, J. A., Dodder, R. A. (1982). Factor analysis of reports of paternal

- behavior by children living in divorced and married families. *Journal of psychology*, 1982, nov, 112(2 half), 295-302. [Žiūrėta 20050316]. Prieiga per internetą: <http://www.nebi.nlm.nih.gov.html>.
49. Vazsonyi, A. T., Hibbert, J. R., Snider, J. B. (2003). Exotic enterprise no more? Adolescent reports of family and parenting processes from youth in four countries. *Journal of research on adolescence*. Vol. 13(2), 129. [Žiūrėta 20050415]. Prieiga per internetą: <http://www.blackwell-synergy.com.pdf>.
50. Xiong, Z. B., Detzner, D. F., Cleveland, M. J. (2004). Southeast asian adolescents' perceptions of immigrant parenting practices. *Hmong studies journal*, vol 5, 20. [Žiūrėta 20050415]. Prieiga per internetą: <http://hmongstudies.learnabouthmong.org.pdf>.
51. Youniss, J., Sartor, C. E. (2002). The relationship between positive parental involvement and identity achievement during adolescence. [Žiūrėta 20050224]. Prieiga per internetą: <http://web16.epnet.com.html>.
52. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://www.psychlist.net/slovar/5a69.html>.
53. Головей, Л. А., Рыбалко, Е. Ф. (Ред.) (2002). Практикум по возрастной психологии. Санкт-Петербург: Речь.
54. Харков, А. (2003). Опросник родительского поведения и установок для молодежи. [Žiūrėta 20050309]. Prieiga per internetą: <http://www.humanities.edu.ru.html>.

Summary

Adolescence is a time, when boys and girls begin to establish greater autonomy, independence from their parents. It is also a time, when young people begin to develop the sense of personal individuality. This transitional stage is often accompanied by increase in tension and strain in the parent-child relationship. Adolescents want to demonstrate independence and to make their own decisions. They often do not recognize their need for adult supervision, guidance and support in their transition to adulthood.

15 – 18 % of adolescents', who need psychological support, relationships with parents are in trouble (Navaitis, 2001). We often listen, that teenagers' behavior, opinions, relationships with parents differs from adults'. Adolescents complain of parents, that they don't understand them, too much taking control of them too. Teenagers are missing freedom, autonomy and responsibility.

Relationship between parents' and adolescents' are research by foreign academics. Adolescents' perceptions' of parents behavior are important examining adolescents' psychosocial development and adjustment (Schaefer, 1977; Schwarz, Barton-Henry, Pruzinsky, 1989; Jones, Forehand, Beach, 2000; Domitrovich, 2001; Marshe, 2002). There are analysed adolescents' and their parents' perceptions of such factors like autonomy, positive interest, control, hostility and incoherence (Cross, 1969; S. Schludermann, E. Schludermann, 1971; Paulson, Sputa, 1996; Howell, 2001; Gaylord, Kitzmann, Coleman, 2003) in cultural and social context (Emihovich, Fromme, 1998; Vazsonyi, Hibbert, Snider, 2003; Xiong, Detzner, Cleveland, 2004) in the studies. Academics and scientists are interested in how adolescents' perceptions of factors of relationships relate with parenting of them (Cottrel et al., 2003) in divorced and married families (Teleki, Powell, Dodder, 1982). How does adolescents' perceptions of parenting touch identity development of them (Sartor, 1999; et al.).

In Lithuania parenting is analysed more in such aspects like how bring parenting styles' influence to bear on adolescents' asocial behavior (Aramavičiūtė, 1978; Valickas, 1997 et al.), when the most important is prosocial identity development (Bikulčius, 1996; Bajoriūnas, 1997; Kuzmickas, 2001). Perceptions of parental and maternal behavior are analysed less. Gudžinskienė and Laucevičienė (2001) unfolded the relation between adolescents' emotional well-being in the family and their attitude towards parents. More studies about adolescents' perceptions of parents' behavior were no found in our country.

In this context the *problem questions* are:

- What are the singularities adolescents' perceptions of parents' behavior?

- How adolescents' perceptions depend on demographic indicators?

Object

Adolescents' perceptions of parents behavior.

Hypotheses

- Adolescents' perceptions differ at the point of father and mother.
- Adolescents' perceptions differ at the point of teenagers' sex.
- Adolescents' perceptions differ at the point of teenagers' age.

Purpose

To reveal the singularities of adolescents perceptions of parents behavior (autonomy, control, hostility, positive interest, incoherence).

Tasks

1. To present the literature review about parents-adolescents relationships at the point of the main factors.
2. To prepare the design of research and to do this research.
3. To reveal adolescents' perceptions at the point of parents' teenagers age and sex.

Methods

The literature review, questionnaire poll, analysis of results and statistical counts made by MS Excel programme.

Participants

A total of 508 adolescents, who live with both of parents and are in 6th and 9th classes were polled in the schools of Siauliai.

The importance of study

The results will show the adolescents' perceptions of such factors' like autonomy, control, hostility, positive interest, incoherence in the parent-teenager relationships. Deal with topical issues for pedagogues, social educators, psychologists and parents.

Structure of study

Study consists of abstract, introduction, 2 chapters, conclusions, references (54), summary, appendixes (examples of questionnaire about father and mother).

There are 11 tables and 10 diagrams in the study.

Size of study 48 pages.

The main concepts

Perceptions, autonomy, positive interest, control.

Conclusions

Autonomy, control, incoherence, positive interest, hostility are the main factors in the relationship between parents and adolescents. The results showed, that autonomy, positive

interest are more expressed in teenagers' perceptions than hostility, incoherence.

According to hypotheses, we will describe the conclusions of the study:

- *Adolescents' perceptions differ at the point of father and mother.* Perceptions of autonomy, control, positive interest and hostility are more specific for mothers' behavior and less for fathers' one. But incoherence is more perceived in fathers' actions.
- *Adolescents' perceptions differ at the point of teenagers' sex.* Parents take more control, hostility and incoherence on girls and less on boys. By the way, parents are more positive and autonomous with boys than girls.
- *Adolescents' perceptions differ at the point of teenagers' age.* Perceptions of autonomy, incoherence, positive interest and hostility are not statistically significant. Adolescents' perceptions of control in parents' behavior are growing with age.

It can be summed up as follows, predominant positive adolescents' perceptions (positive interest, autonomy) and less dominant negative ones (incoherence, hostility) in parents' behavior. In other words, such factors like positive interest, autonomy, hostility and control are more expressed at the point of mothers than of fathers. Incoherence is more suitable for fathers.

How are parents' perceptions correlated with teenagers' ones at the point of those factors? How do mentioned factors condition parent – adolescent relationships, development of adolescent identity? There are questions which will be researched in the future.

Priedai

Nuolat girdime apie tėvų ir vaikų problemas, tarpusavio nesutarimus bei konfliktus. Juk neretai išsiskiria jūsų ir tėvų požiūriai, nuomonės įvairiais klausimais. Tad kviečiame pabūti jus **ekspertais**, padėsiančiais išsiaiškinti, kokie tėčių ir paauglių tarpusavio santykiai. Mums TAVO nuomonė ypač **SVARBI!**

Jūsų atsakymai gali padėti geriau suprasti paauglių ir tėčių tarpusavio santykius bei juose kylančias problemas.

Apklausa yra anoniminė. Nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia.

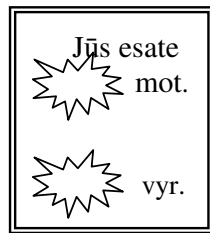
NIEKAS NESUŽINOS, KAS PILDĖ ANKETĄ.

- Teisingų ir neteisingų nuomonių nėra
- Labai prašome nepalikti neatsakytų klausimų
- Prašome užpildyti anketą iki galo

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto, specialiosios pedagogikos fakulteto, socialinės pedagogikos magistrantūros studijų studentė Sandra Laurikaitienė. Iškilus klausimams, skambinti tel. 861023259.

Jums tinkamą atsakymą pažymėkite taip ✓

Įrašykite

Kiek jums metų?

Kurioje klasėje mokotės?

Anketos pildymo pavyzdys

Nr.	Teiginys	Tėtis		
		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Man pataria, kai paklausiu		✓	

Prašome įvertinti, kurie pateikti teiginiai geriausiai apibūdina jūsų tėtį. Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį ir tinkamiausią atsakymą pažymėkite taip ✓

Nr.	Teiginys	Tėtis		
		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Man dažnai šypsosi			
2.	Kategoriškai reikalauja, kad suprasčiau, kas galima, o kas ne			
3.	Mano atžvilgiu nepakankamai kantrus			
4.	Kuomet kur nors išeinu, jis nusprendžia, kada aš turiu grįžti			
5.	Greitai pamiršta tai, ką kalbėjo ar liepė padaryti			
6.	Kuomet esu blogos nuotaikos, jis mane paguodžia, padeda pralinksėti			
7.	Mano, jog privalau laikytis daugelio jo numatytų taisyklių			
8.	Nuolat manimi skundžiasi aplinkiniams			
9.	Suteikia man tiek laisvės, kiek aš noriu			
10.	Už tą patį poelgį vieną kartą baudžia, kitą – ne			
11.	Mėgsta užsiimti kokia nors veikla kartu su manimi			
12.	Jei liepia ką nors padaryti, tai galvoja, kad privalau daryti tik tą darbą, kol pabaigsiu			
13.	Širsta ant manęs dėl menkiausio nieko			
14.	Nereikalauja, kad prašyčiau leidimo eiti, kur noriu			
15.	Kai esu blogos nuotaikos, atsisako savo darbų ir būna kartu su manimi			
16.	Kai man liūdna, stengiasi mane pralinksinti			

Nr.	Teiginys	Taip	Iš dalies	Ne
17.	Mano, jog už visus prasižengimus turiu būti nubaustas (a)			
18.	Mažai domisi tuo, kas mane neramina ir ko aš noriu			
19.	Leidžia vakarais eiti ten, kur noriu			
20.	Turi taisyklių, kuriomis kartais vadovaujasi, kartais – ne			
21.	Visada atidžiai išklauso mano nuomonę			
22.	Prižiūri, kad visada daryčiau tai, kas man liepta			
23.	Kartais man atrodo, kad jam esu atgrasus			
24.	Praktiškai man leidžia daryti viską, kas man patinka			
25.	Keičia savo sprendimus taip, kaip jam patogu			
26.	Dažnai mane giria už ką nors			
27.	Visuomet nori tiksliai žinoti, kur esu ir ką veikiu			
28.	Norėtų, kad pasikeisčiau			
29.	Leidžia pačiam(iai) pasirinkti, ką noriu veikti			
30.	Kartais lengvai atleidžia už prasižengimus, kartais - ne			
31.	Nuolat stengiasi parodyti, kad mane myli			
32.	Nuolat stebi, ką veikiu lauke ar mokykloje			
33.	Jei pasielgiu netinkamai, visur ir visada apie tai primena			
34.	Suteikia man daug laisvės. Retai sako, jog “privalau” ar “negalima”			
35.	Jei padarau ką nors gero ar blogo, jo poelgiai neprognozuojami			
36.	Galvoja, jog privalau turėti savo nuomonę visais klausimais			
37.	Nuolat stebi, su kokiais draugais bendrauju			
38.	Jei aš jį ižėisiu, nekalbės su manimi tol, kol aš nepradėsiu kalbėti			
39.	Visada man lengvai atleidžia už nusižengimus			
40.	Už tą patį nusižengimą kartais labai baudžia, kartais visiškai mažai			
41.	Visuomet suranda laiko, kai man to reikia			
42.	Nuolat nurodinėja, kaip elgtis			
43.	Kartais atrodo, jog manęs nekenčia			
44.	Kur praleisiu atostogas planuoju savarankiškai, kaip noriu			
45.	Kartais ižeidžia, o kartais būna paslaugas ir dėmesingas			
46.	Visada atsakys į bet kokį klausimą, ko bepaklausčiau			
47.	Dažnai tikrina, ar viską sutvarkiau, kaip liepė			
48.	Atsainiai (iš aukšto) į mane žiūri			
49.	Nesikiša į tai, tvarkau aš savo kambarį ar ne – tai mano tvirtovė			
50.	Labai nekonkretus savo norais ir nurodymais			

Ar atsakėte į visus klausimus?

**NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ
APKLAUSOJE!!!**

ANKETA

"AŠ IR MAMA"

Nuolat girdime apie tėvų ir vaikų problemas, tarpusavio nesutarimus bei konfliktus. Juk neretai išsiskiria jūsų ir tėvų požiūriai, nuomonės įvairiais klausimais. Tad kviečiame būti jus **ekspertais**, padėsiančiais išsiaiškinti, kokie mamų ir paauglių tarpusavio santykiai. Mums TAVO nuomonė ypač **SVARBI!**

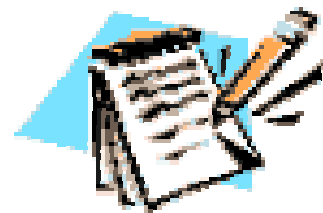
Jūsų atsakymai gali padėti geriau suprasti paauglių ir mamų tarpusavio santykius bei juose kylančias problemas.

Apklausa yra anoniminė. Nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia.

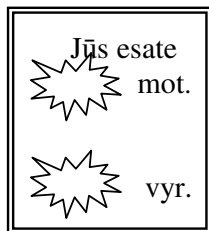
NIEKAS NESUŽINOS, KAS
PILDĖ ANKETĄ.

- Teisingų ir neteisingų nuomonių nėra
- Labai prašome nepalikti neatsakytų klausimų
- Prašome užpildyti anketą iki galo

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto, specialiosios pedagogikos fakulteto, socialinės pedagogikos magistrantūros studijų studentė Sandra Laurikaitienė. Iškilus klausimams, skambinti tel. 861023259.

Jums tinkamą atsakymą pažymėkite taip ✓

Įrašykite

Kiek jums metų?

Kurioje klasėje mokotės?

Anketos pildymo pavyzdys

Nr.	Teiginys	Mama		
		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Man pataria, kai paklausiu	☒	☒	☐

Prašome įvertinti, kurie pateikti teiginiai geriausiai apibūdina jūsų mamą. Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį ir tinkamiausią atsakymą pažymėkite taip ✓

Nr.	Teiginys	Mama		
		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Man dažnai šypsosi			
2.	Kategoriškai reikalauja, kad suprasčiau, kas galima, o kas ne			
3.	Mano atžvilgiu nepakankamai kantri			
4.	Kuomet kur nors išeinu, ji nusprendžia, kada aš turiu grįžti			
5.	Greitai pamiršta tai, ką kalbėjo ar liepė padaryti			
6.	Kuomet esu blogos nuotaikos, ji mane paguodžia, padeda pralinksėti			
7.	Mano, jog privalau laikytis daugelio jos numatytų taisyklių			
8.	Nuolat manimi skundžiasi aplinkiniams			
9.	Suteikia man tiek laisvės, kiek man reikia			
10.	Už tą patį poelgį vieną kartą baudžia, kitą – ne			
11.	Mėgsta užsiimti kokia nors veikla kartu su manimi			
12.	Jei liepia ką nors padaryti, tai galvoja, kad privalau daryti tik tą darbą, kol pabaigsiu			
13.	Širsta ant manęs dėl menkausio nieko			
14.	Nereikalauja, kad prašyčiau leidimo eiti, kur noriu			
15.	Kai esu blogos nuotaikos, atsisako savo darbų			
16.	Kai man liūdna, stengiasi mane pralinksinti,			
17.	Mano, jog už visus prasižengimus turiu būti nubaustas(a)			

Nr.	Teiginys	Taip	Iš dalies	Ne
18.	Mažai domisi tuo, kas mane neramina ir ko aš noriu			
19.	Leidžia vakarais eiti ten, kur noriu			
20.	Turi taisyklių, kuriomis kartais vadovaujasi, kartais – ne			
21.	Visada atidžiai išklauso mano nuomonę			
22.	Prižiūri, kad visada daryčiau tai, kas man liepta			
23.	Kartais man atrodo, kad jai esu atgrasus (i)			
24.	Praktiškai man leidžia daryti viską, kas man patinka			
25.	Keičia savo sprendimus taip, kaip jai patogu			
26.	Dažnai mane giria už ką nors			
27.	Visuomet nori tiksliai žinoti, kur esu ir ką veikiu			
28.	Norėtų, kad pasikeisčiau			
29.	Leidžia pačiam(iai) pasirinkti, ką noriu veikti			
30.	Kartais lengvai atleidžia už prasižengimus, kartais - ne			
31.	Nuolat stengiasi parodyti, kad mane myli			
32.	Nuolat stebi, ką veikiu lauke ar mokykloje			
33.	Jei pasielgiu netinkamai, visur ir visada apie tai primena			
34.	Suteikia man daug laisvės. Retai sako, jog “privalau” ar “negalima”			
35.	Jei padarau ką nors gero ar blogo, jos poelgiai neprognozuojami			
36.	Galvoja, jog privalau turėti savo nuomonę visais klausimais			
37.	Nuolat stebi, su kokiais draugais bendrauju			
38.	Jei aš ją įžeisiu, nekalbės su manimi tol, kol aš nepradėsiu kalbėti			
39.	Visada man lengvai atleidžia už nusižengimus			
40.	Už tą patį nusižengimą kartais labai baudžia, kartais visiškai mažai			
41.	Visuomet suranda laiko, kai man to reikia			
42.	Nuolat nurodinėja, kaip elgtis			
43.	Kartais atrodo, jog manęs nekenčia			
44.	Kur praleisiu atostogas planuoju savarankiškai, kaip noriu			
45.	Kartais įžeidžia, o kartais būna paslaugi ir dėmesinga			
46.	Visada atsakys į bet kokį klausimą, ko bepaklausčiau			
47.	Dažnai tikrina, ar viską sutvarkiau, kaip liepė			
48.	Atsainiai (iš aukšto) į mane žiūri			
49.	Nesikiša į tai, tvarkau aš savo kambarį ar ne – tai mano tvirtovė			
50.	Labai nekonkrečiai savo norais ir nurodymais			

Ar atsakėte į visus klausimus?

**NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ
APKLAUSOJE!!!**